

БІБЛІОТЕКА „НОВОГО ЧАСУ“ Ч. 3.

ПЕТРО ФРАНКО

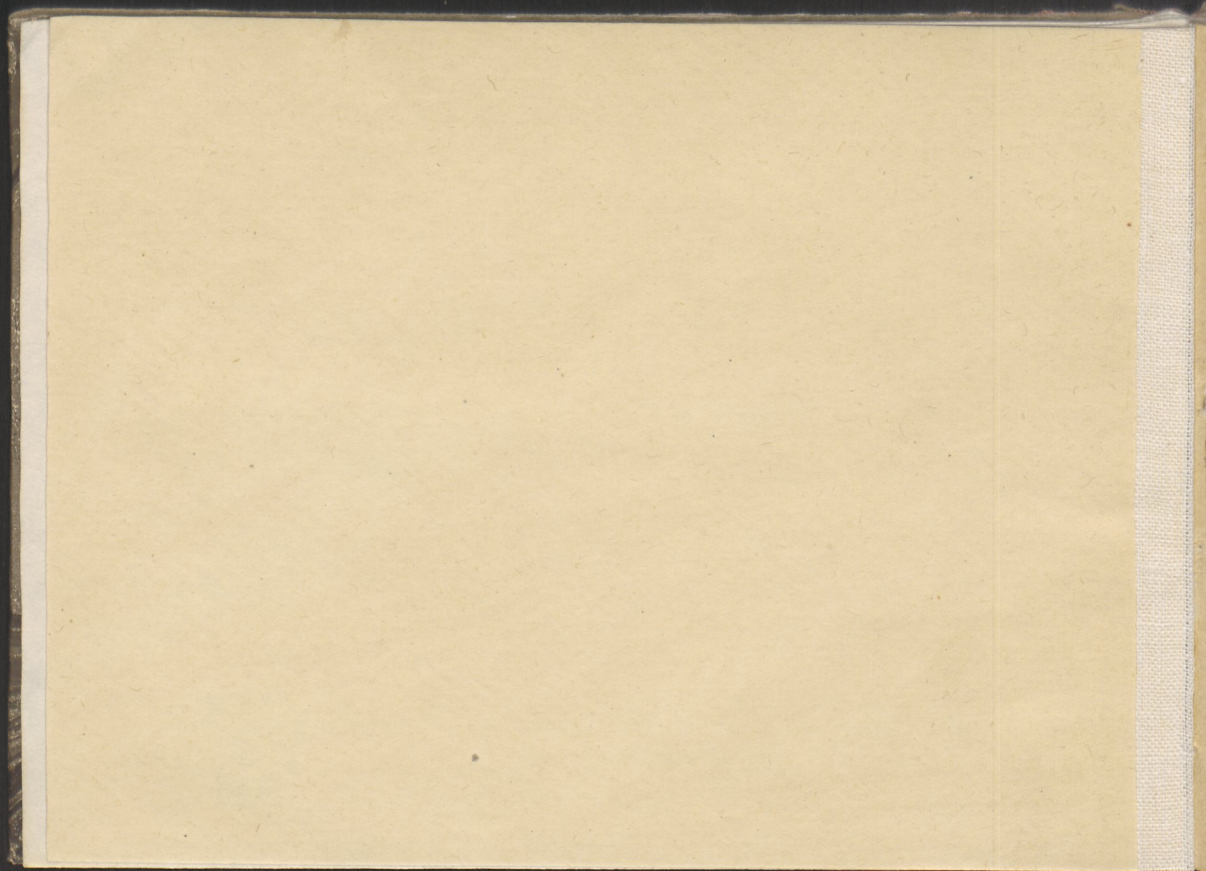
ПАЧКАР ДЕМКО

І ИНШІ ОПОВІДАННЯ

ЛЬВІВ, 1924

З ДРУКАРНІ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ „ДІЛО“, ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 10. І. ПОВЕРХ

I 291.510

БІБЛІОТЕКА „НОВОГО ЧАСУ“ Ч. 3.

ПЕТРО ФРАНКО

ПАЧКАР ДЕМКО

І ІНШІ ОПОВІДАННЯ

ЛЬВІВ, 1924

З ДРУКАРНІ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ „ДІЛО“, ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 10, І. ПОВЕРХ

С. П. УОАФ ОТОСН. АННОУИИИ

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001005820131

ПАРАД. АХРАП

БИБЛИОТЕКА НАРОДОВА

I 291.510

2 ЗНАКАМИ ВНАБРАНИИОТ СТИИИ/415 N 298/888, РИИОК П. ИО. I ПОРЕДК
ДРБИВ 1954

ПАЧКАР ДЕМКО

До батька приїздили люди з усіх кінців Галичини. Приїздили також знад Збруча, або як вони говорили „зпід границі“. Вечером, коли в хаті було тепло а на дворі лютувала зима, оповідали про різні пригоди з над границі. Особливо остали мені в тямці пригоди пачкаря Демка, про якого оповідали люди з села С.

*

*

*

Демко був найдуший парубок у селі. Описували його ось як:

„Ба, Демко! Ото була моцарюга! Що хлоп як дуб, пальці як із заліза, з тілом і кістями рве, як християнина вхопить, сорочка розхристана, гарасівка легко перевязана.

З голими грудьми ходив як зима так літо. Ціле тіло волосом обросло як у медведя, аж до самих кінців пальців доходить йому риже як вогонь волосє. Згреблом було можна чесати.

Мале газдівство держав як зеркало. Окрім того був пачкарем. Бо й пощо інакше сиділаби людина над самою границею та й мала дрібку сили і відваги. Пограничники запевняли, що Демко стоїть у спілці з нечистим. Бо не могли його ймити. Всюди пролазив. Як біблійний верблюд крізь вушко голки. Де звичайні смертельники стукалися як лобом до стіни — там Демко все таки зумів найти фірточку. Але то все діялося по людськи,

вже хочби навіть тому, що Демко витав усіх чемненько: „Слава Ісусу Христу“.

Прийшов раз новий пограничник (Фінансовий сторож), що захотів скоро авансувати. Цілими ногами пантрував на самітних лісових стежках на Демка і ніколи з ним не стрінувся. Чипів раз під дубом у темну літню ніч, що грозила бурєю і блискала далекими блискавками. Всі очі видивив у пільму і вуха попроверчував, щоби крок уловити, коли його хтось так поклепав по плечи, що аж прикляк. Оглянувся і волосє йому на голові зіжилося — як із землі виріс стояв за ним великан Демко. На хребті мав деревляні ноші наладовані пачками українського бакуну і інчими скарбами. Підперся на паличці з молодого дубчака. Очі світили йому як у вовка. Якась си-

ла виходила з нього, що пограничник як закамянів.

„Слава Ісусу Христу!“ поздоровив чемненько Демко, аж ехо лісом гукнуло.

Переляканий пограничник промимрив по привичці: „Во віки“...

„Віков“ уже не вимовив бо відняло йому мову. А пачкар так як без шелесту появився так і зник у темноті ночі як дух. Пограничник бачив як ступав велитенськими кроками, але на каменистій стежці не було чути кроків; доглянув вразно як гепав дубчаком до землі але не чув відгомону. Холодний піт виступив йому на чолі а серце завмерло в грудях.

Нічна поява?

А одначе хитрий пачкар обмотав свої ноги і кінець дубчака вовняними шматами, бо прецінь на своїх нічних прогуляках не хотів чинити багато галасу.

Інчий пограничник відійшов із сторожної зі словами :

„Без Демка не вертаю ! Або зі щитом, або на щиті“. Пів ночі просидіз на снігом завіяній стежці, укритий за смерічкою з крісом готовим до стрілу, не одоліли його зима й втома. Під ту пору чимчикував Демко наладований пачками, з отвертими як усе грудьми, помімо різкого морозу, тихими кроками кидаючи довкруги своїми соколиними очима. Раптом станув як укопаний. У місячнім сяєві помітив блискучу цівку. Без шелесту зложив пачки і заховав їх під смерічками. Обійшов підозрілу околицю довкруги і придибав службістого пограничника, закутаного в плащ із крісом готовим до стрілу, цілком задубилого з зимна.

„Слава Ісусу Христу“!

Нема відповіді. Порушав Демко „замерзлу грудку“ своєю палич-

кою, перекинув пограничника одною рукою собі на носі і приніс до хати зачудованим пограничникам.

„Треба відтаяти за теплим пецом“! поручив. „Слава Ісусу Христу“! І зник за дверима.

Пограничники „відтаяли“ свого товариша, щоби принайменше мати з кого сміятися, але він несподівано виправдався :

„А я, що казав як відходив ? Без Демка не вертаю ! Ну, чи я може без Демка вернув“?

Але Демко був свідомий мужицький патріот. Як тільки найшов його напад патріотизму брав рушницю і виправлявся на дики або цапи в ліси князя Сапіги. Це було його патріотичним обовязком.

Рано-ранісінько стрів лисничий патріотичного Демка з рушницею на плечах над поваленим цапом.

„Стій бо стріляю“!

Але де було Демкови встояти. Завернув як олінь і став тікати. Післав йому лісничий набій шроту і певний свого, спокійно підходив. Старий стрілець знав певно, що стріл „сидить“. Але по Демкови не було ні сліду. Обшукав лісничий цілу околицю, в певности, що звірокрад десь чейже лежить. Очевидно! Такий бик як Демко буде кластися від кількох шротів. Демко з набоєм шротів у задній часті забіг величезними кроками на вправці просто до села і приспів саме на утренью. А коли клячав у церкві поміж товпою „свідків“, усміхався задоволено.

„Ото... певне алібі“.

Старий стрілець кляв тимчасом як Москаль:

„Знов утік! А я йому приставив латку! Стріл безпохибно в задній часті!... Напевно, то був Дем-

ко... в заклад ставлю голову за яйце! Але жди собако!“

Стрілець побіг скоренько до села, щоби ствердити там неприсутність Демка. Решта сама прийде.

Коли задиханий лісничий прибув до села, скінчилася якраз утренья, і він ледви хотів вірити власним очам — Демко виходив спокійнісінько з церкви разом з інчими! Станув собі на майдані, наложив вигідно файку, позіхнув, оглянувся ліниво за погодою та забалакався із сусідами про сіно і жито. Лісничий обходив його підозріло до вкруги і шкрабався поза вухом:

„До чорта! Очам не вірю! — А я був певний, що то був Демко!“

Демко пішов до шинку, лісничий за ним. Хотів таки наочно переконатися, чи він часом не скривиться від болю. Але Демко ні вусом не моргне. Широко і тяжко

сідає на дубову лаву і кректить задоволено :

„Отут вигідно посидіти!“

Коли то почув лісничий вискочив із хати як божевільний :

„То не міг бути Демко ! Свого я певно підстрілив, тойби не сказав вигідно сидіти ! До сто чортів ! В чари можна повірити !“

Кленучи потягся до ліса шукати підстріленого звіролова.

Демко заграв у карти, попив чарчину, покурив і був веселий. Піднявся зі словами :

„Я на секунду“! Пішов просто до шевчика до хати :

„Слава Ісусу Христу!“

„На вікі віків, Демку ! А за чим Бог провадить“?

Замість відповіді заслонив Демко вікно фартухом і скинув штани. Швець відразу догадався, що то значить; він був потаємним хірургом пачкарів і звіроловів. Узяв

шило, наложив великі окуляри і видовбав Демкови п'ятнайцять шротів із задної часті. Рани замастив шевською смолою. Демко сів кілька разів міцно на лаву, щоби попробувати чи все в порядку. Дав шевцеви шістку за працю і сказав :

„Все добре! — Слава Ісусу Христу!“

Вернув до шинку. Дуже „делікатний“ Демко не був.

Шинкар раз дуже позлостився на Демка. Сів собі той за стіл і як колода стирчав понад малими мужичками, що сиділи довкруги нього. Йшла жива гутірка. Кождий хвалив свій ліс. Кождий мав у своєму найдуші дуби. Прийшла черга на Демка хвалити своє. Для ліпшого „удокументовання“ видцям значив місце кожного дуба страшним боксером, який мав на мизинці по столі. Де мав стояти дуб там вибирав на столі дірку. За кождим ра-

зом шинкар болісно здригався, бо дубовий стіл коштує гроші. Так позначив Демко місця п'яти дубочків і на столі було п'ять ям.

„А тут коло дубів, маю рівенькі як свічка граби“, хвалився Демко даліше.

„О тут стоїть перший“...

Знов удар могутого кулака і нова яма в столі.

„Тут другий“..

Широкий рів значив місце другого дерева.

Шинкар не міг довше витримати. Червоний із гніву як рак закричав:

„Демку! Перестань! Я не позволю тобі, цілий свій ліс на моїм столі значити!“

Демко в запалі не чув і не видів; цілий замінився у ліс:

„Вище стоїть третій... коло горбочка четвертий...“

„Демку, перестань, або тебе викину!“, закричав шинкар, бо стіл виглядав уже як шайба на стрільниці. Але Демко не чув нічого і поясняв даліше; ліс був йому найдороший. Селяни, яких дуже бавило його „документальне“ оповідання і лють шинкаря, випитували ділово про місце тої або другої деревини; трохи перечили, так, що Демко мусів місце якогось дерева два чи три рази зазначувати.

„Отут стоїть п'ятий... а тут шестий, а ось тут...“ Демко дійшов аж до рога стола — „стоїть граничний камінь“. Із огляду на більшу вагу пограничного каменя ударив дещо сильніше; на загальне вдоволення відлетів із тріском кусень стола і покотився на підлогу.

Лють шинкаря не мала границь. Як встеклий кинувся на Демка, хопив за плечі і почав ним термосити кілька мав сили.

Але чудо! Шинкар термосив тільки собою; величезне тіло Демка ані не рушалось. Тай здавалось Демко навіть не чув, що там за ним, хтось ним цікавиться. Коли шинкар сіпав ним і термосив, розкошувався згадкою про свої улюблені дерева і почав пояснення на подіравленім столі положення цілого десятка буків.

В тім самім шинку була раз біятика поміж хлопцями з С. і сусіднього села. Крісла тріщали, шклянки літали як комети, всі кричали і качалися по землі. Все стояло до гори ногами. Шинкар бідкався про гальби і шклянки, збочина втекла з хати; дике замішання; лише Демко сидів собі як ковчег Ноя над розбурханими водами і попивав пиво.

„Демку помагай!“ роздавалося час від часу із натовпу борців, бо односельчани брали в шкіру від

сусідів. Але Демко не мав часу помагати; чистив файку.

„Помагай Демку! Нас бють!“ роздався знов крик із під сусіднього стола.

„Про мене“, буркнув Демко і знов сидів неподвижно як полукіпок.

„Коби то його якомсь розігріти троха“, зітхали заганні в кут односельчани, „тоді наша візьме!“

Один упав на помисл. Від удару противника повалився якраз під ноги Демкови. Піднявся, подумав хвилину, замахнувся широко і втелюшив невинному Демкови позавуха, що аж луна пішла. Очевидно, що зараз зник у товпі борців.

„Ого! ти до мене пієш“, сказав Демко. Заховав файку до кишені і піднявся. „Розігрівся“.

„Гурра! Аж тепер наша з верха“, зраділи односельчани, коли помітили, що Демко кидається до бою,

Як дикий бик, носився наш Демко по хаті. За хвилину всі сусіди полетіли стрімголов за двері. Але Демко вже був „перегрітий“. За одним заходом викинув і односельчан до послідної „лапки“ на сам кінець полетіли шинкар і парібок. Аж коли не було вже ні живої миші, Демко успокоївся. На нешасте годинник задумав бити якусь там годину, тарахнув його Демко так, що той навіки забув іти. Запалив знов вигаслу файку і допив у спокою своє

„пивце“. І пішов помаленьку, щоби завидна дібратися до хати. У воротах стрінувся із господарем. Мусів щось обіrvatи, бо штикульгав і держався за крижі.

„Слава Ісусу Христу, привитав його Демко минаючи, так якби нічого не зайшло.

„А йди до чорта.. ти, худобино“, застогнав шинкар і пішов до зруйнованої кімнати.

Баден 1. 4. 1922.

ОГНИСТІ ПРИВИДИ

„Мусите добре вважати на сітку, — сказав старий говірливий добродій до Поляна, — коли хочете, що небудь піймати“.

Думаєте, що треба її опускати нище в море, чи може стоїлоби поплисти на південь до лиману?

„Лин? — Тільки в річці з мулястим дном, добрим задля зимівлі“.

Полян повторив питання дещо голосніше.

„Але же певно. Сьогодні вертаю на дачу. Вибачте, що не зрозумів вас відразу. Від коли ми бачилися в останнє, чую дрібочку важче. — А до цього забув сьогодні рано слухову трубку“.

Як тільки оба панове сіли при столику на Лянжероні звертався до

Поляна старий добродій дружньо, хоча оба були собі цілковито чужі. Полян приїхав до Одеси з Києва, щоб відпочати над морем, а що ловля риб не дописувала тим частіше їздив під вітрилом на готелевім човнику.

„Чи ми знаємося“? — гукнув Полян так чемно, як тільки це далоби погодитися з гуканням у загалі.

„Тишовський? — Не бачив його від тижня. Останнім разом питав про вас“.

Очевидно старий добродій не дочував цілковито і про якусь путню розмову не було мови.

„Хто це такий? — Я його не знаю!“ гукнув Полян із усіх сил.

„Ага, ага! Живе в санаторії над лиманом під опікою Скаржинського, як знаєте. Я цілком забув, що ви тоді виїхали до Львова“.

„Гублюся чим раз дальше“, — думав Полян. Не пробував навіть навязувати розмову, усміхався час від часу і потакував головою на цілу дальшу бесіду добродія.

„Так, так, це сумна історія. Не знаю, що ми булиби зробили без Миколи. Злобні язики вправді плещуть, що це тільки в його користь, але остаточно це найблищий кривняк Івана. Він прямо з посвятою дбає за брата. У всіх питає мене о раду. Я цілковито змінив свій погляд про нього“.

Встав і зложив свою вудку.

„Ви повинніби відвідати Івана в санаторії. Цеж тільки дві стації до лиману. Або навіть човником. Але впрочім ви знаєте дорогу. Коли його побачите, скажіть, що

приїду слідуючого тижня“. Потряс по приятельськи руку Поляна і сів на легкий візок, що саме заїхав перед тарасу готелю.

„Хто цей глухий добродій?“ — запитав Полян сина готельника, який саме ввійшов на терасу.

„Що? — Ви його не знаєте? Цеж доктор Скоротіс. Таж ви му-сіли бачити його сотки разів на дачі Тишовських“.

Полян зачудувався ще більше. Чи їм усім щось привиджувалося, чи може він сам недочував?“

„Слухайте“, сказав остро, „я ніколи в життю не бачив цього добродія і ніколи в життю не був на дачі Тишовських, чи як вона там називається“.

„То, ви не добродій Іпатович?“

„Цілком певно — ні!“

„Ото раз дивовижа! Ба коли вам блище приглянутися, то дійсно.

Він не має на щоці такої бородавки.
— Вибачте, що про це згадую.

„Хто це такий Іпатович?“

„Це найкращий приятель Тишовського“.

„А хто такий Тишовський?“

„Мій попередній хлібодавець на дачі, над лиманом“.

„А я, кажете так подібний до Іпатовича?“

„Як дві краплі води!“

Полян пригадав собі, що з його прибуттем ніхто не питав його як називається, протинно всі стрічали його як старого знайомого, що пояснював досі малою тресурою готеляря.

„Думаєте, що д-р Скоротіс, уважав мене за Іпатовича?“

„Певно, пане добродію! Я оповів йому, що ви в нас, хотів з вами ще вчора поговорити, але ви вчасно пішли спати“.

Полян зрозумів, що старий добродій не був таким диваком, за якого його вважав. Чи не вдалося би використати якомсь такої величезної подібності?“

„Як далеко живе доктор?“ — запитав по короткій надумі.

„Недалеко лиману. Коли хочете перебратися човном, то поїду з вами, батько за той час догляне хозяйства“.

Легенький вітрець надув вітрило і човник помчав по морю як сніжно-крила меча. Скоро оставили за собою прегарну Одесу і помчали попри беріг.

„Дивіть дивіть добродію“, — сказав півголосом молодий чоловік і показав рукою на близький пісковий беріг. З поміж низької трави виповзла мала гадюка і кинулася на ящірку. В лучах сонця луска гадюки блестіла як мосяж, очи світили жадібно і бідна ящірка як загіпно-

тизована гляділа на отверту пашу змії. Тінь вітрила покрила змію але її не сполошила: вона не покинула здобичі, що попала їй в зуби.

„Чи, ви пане бачили огнисту змію?“

„Думаєте фаєрверок?“

„Ба ні, дійсну, живу огнисту змію!“

„На жаль ні. Ви може бачили?“

„Я ні, але пан Іван Тишовський бачив їх частенько“. Він натягнув вітрильну лину і сів на лавку з підвітрового боку, бо вітер подув сильніше та нахилив човника міцно на бік. „Так, так, він бачив різні дивні річі і то так божевільні, що тяжко собі й подумати. Та, впевняю вас, що я не бачив ліпшого пана. Я служив довше чим три роки в нього на дачі над лиманом, доки все не змінилось. Микола вправді хотів, щоби я остав дальше, але

з ним я не хотів оставати і вернув до дому помагати батькови“.

„Хто це такий Микола?“

„Брат мого пана, хоч і двоюродний. Як би я хотів, щоб це було спіткало його а не пана Івана“.

„Щож, помер пан Тишовський?“

„О ще гірше. Все йшло гаразд, заки не вернув пан Микола та не замешкав у мого пана. І вже по кількох місяцях помішалось мому панови в голові. Доктор Скоротіс казав, що його ніколи не можна лишати самого тож пан Микола спав завсіди в сумежній кімнаті. Ріжницьі в його поведенні я не помітив ніякої, був усе однако приязний. Ну вони зналися на цьому ліпше, бо закликали ще одного лікаря із Москви і по консилії признали його слабоумним, заперли до санаторії, та судово назначили опікуном пана Миколу. Той лікар з Москви не

дуже мабуть на тім усім розумівся, бо казав, що пан Іван пив за багато. А пив прецінь тільки пан Микола, а пан Іван ніколи!“

„То брати ріжняться між собою“?

„Щей як! Пан Микола то нераз пізно в ночі ледви потрапляє до дому, а за чоловіка не дбає, хіба що йому хто потрібний. Коли пан Іван хотів зі мною їздити під вітрилом, пан Микола усміхнувся так погірдливо і сказав, що я на цьому не розуміюся! Я, що виріс над Українським морем! Або як обходився зі звірятами! Візник тримав крілики. Пан Микола казав собі принести молоді і я раз стрів у саді молодого кріля, як здихав, а був висмаруваний якоюсь білою липкою масою. Також дівчата візника мусіли збирати йому вужі, жаби, ящірки і інчу погань. Одиноким його приятелем був той лікар

з Москви, який тепер є з паном Іваном у санаторії. О, вони дуже великі приятелі. Дачу коло лиману винаймив пан Микола а сам живе в Одесі! Усім майном заряджує сам, ну, але я думаю, що то так, якби вовка пустив до овець!“

Полян задумався глибоко і не помітив, як човнок повернув у лиман.

„А, ось і санаторія“, завважив син готельника.

Полян прийшов до себе. Рішився зглубити цілу справу.

„Вертайте до дому. Я зроблю прохід і верну залізницею!“

Легко вискочив з човна і випростував засиджені члени. Човник відбив від берега і Полян подався до чималого будинка окруженого чудовим садом і високою решіткою. Він позвонив, запитав про пана Тишовського і слуга повів його до ждальні. Тут прийняв його

молодий чоловік подібний з виду до ліпшого камердінера, що представився йому jako асистент санаторії.

„Д-р Лисков на жаль вийшов“, сказав він, „але пан Тишовський радується із вашого приходу. Будь ласка, ходіть за мною. Сподіюся, що ви один із його добрих приятелів“?

„Один не з найліпших“, відповів Полян двозначно.

Сходами вийшли на перший поверх, де з тераси відкрився прегарний вид на лиман та густий сад довкруги санаторії.

„Пане Тишовський, ваш приятель Іпатович хоче з вами бачитися“, попередив асистент Поляна і сейчас вийшов, примикаючи за собою двері. Високий, дещо похилений, сивий добродій із вимученим, утомленим обличчям піднявся

з окликом несподіванки з крісла і приступив до Поляна.

„А це що таке, таж ви не Іпатович“!

„Пс! Будь ласка не так голосно. Хочу сказати вам щось у чотири очи, так, щоби не чув ніхто більше“. Полян підійшов до дверей і обережно кинув оком на терасу. „Вибачте, що мені прийшлося змінити прізвище“, сказав сідаючи коло Тишовського. Я так мусів зробити, бо хотів легше до вас дістатися“.

Хорий на умі завагався, що йому робити і почав роздразнено перегортати картки книжки, яку саме читав.

„Я властиво називаюся Полян та живу в Києві. Случайно довідався про вас та прийшов до переконання, що тут не все в порядку“. Тишовський отворив уста, щоби щось сказати, але Полян продов-

жав: „Це щастє, що застав вас самих. Кожда хвилина дорога. Я маю тільки одну ціль видобути вас з прикрого положення. Тишовський не сказав нічого, але його понуре обличчє видимо прояснилося: почав набирати до Поляна довіря.

„Мені здається, що ви і ваш дѳмашній лікар д-р Скоротіс упали жертвою дуже підозрілих інтриг.

„Алеж певно“, сказав із оживленнєм Тишовський, „ви певно не від нього про це все дізналися? Це прямо виключене, щоб він міг впасти на якусь нову гадку в цій справі. Він свято і непохитно вірить, що я зійшов з глузду і то він, старий дурень, причинився до цього, що мене замкнуто тут“! Це прямо дивне, одначе, в який спосіб, дійшли ви до цих подробиць із мойого життя“?

„З приємністю поясню це другим разом. Тепер дуже прошу вважати своїм другом та оповісти по щирости все, що вам приключилося“.

„Дійсно не знаю, як ви могли би мені допомогти, але вже за саму спробу пѳчуваюся вам до вдячності. Одно можу вам навіть заприсягнути, що я бачу в ночі всякі можливі річи і то не в уяві але в дійсности. Навіть вчєра в ночі я бачив вужа майже на півтора метра довгого як перебіг по підлозі. Такі появи бентежать мене невимовно і я таки остаточно збожеволю“. Тишовський зітхнув болісно.

„Вибачте“, сказав до Поляна, який удав, що дивиться через вікно „але колиб ви знали скільки я витерпів за останні місяці, ви не дивувалисяби, що я так пригноблений. Я навіть сам дивуюся, що видер-

жав досі“, і знов болісний усміх заяснів на хвилину на його обличчі.

„Ви тільки в ночі бачите ці огнисті появи?“

„Досі я їх ніколи не бачив у день. Звичайно появляються як тільки ляжу в ліжку, так, що навіть не можу потішитися можливістю, що бачу то у сні“.

„Будь ласка, покажіть мені свою спальню“.

„Ось прошу, ходіть за мною“. Тишовський повів гостя до сумежної кімнати, де сидів за книжкою чоловік.

„Це мій доглядник“, сказав Тишовський, коли чоловік устав.

„Підіть, будь ласка, погляньте, чи не вернув пан доктор“, звернувся до нього Полян.

„Я хотів його тільки позбутися“, сказав Полян, коли за сторожем замкнулися двері.

Спальня була обставлена просто але привітно, майже розкішно. Вікна і одні двері виходили на терасу, де цвили цвітки в вазонах. Запах ясмину і рож доходив у кімнату крізь отверті вікна.

„Куди ведуть ці двері?“ запитав Полян показуючи на двері в задній стіні.

„До кімнати доктора Скаржинського. Спить там він, або його асистент, якого ви вже бачили. — В передпокою спить завсіди сторож. О, мене доглядають добре!“ Він похмуро усміхнувся.

Полян незвичайно пильно оглянув усю кімнату, особливо долівку, хоча там здавалося не могло бути нічого із огляду на взірцеву чистоту навоскованої підлоги. Але в розі одного хідника під ліжком Полян найшов мабуть щось цікавого, бо обережно вложив це між картки записника. Коли сторож вернув,

Полян уже прощався із Тишовським:

„Тепер мушу йти. З паном доктором поговорю другим разом. Не тратьте надії, думаю, що небавом побачимось“. Оба стиснули собі руку.

Полян пішов прямо на дворець і поїхав на дачу доктора Скорогиса, куди прибув уже над вечір. Коли слуга зголосив візиту „пана Поляна“ доктор, що дещо задрімав над книгою за пізно вхопив ріжок, щоб почути ймення прищельця, але приязно повитав Поляна, беручи його за старого знайомого.

„Вибачте, що так пізно приходжу“, сказав Полян чемно. „Чи позволите, що загляну до вашого лексикону*?“

Доктор отворив шафу з книжками. Полян витягнув том, де були „Ради“. Час від часу порівнював

ілюстрації з предметом який виняв зі свого записника.

„Ну тепер мушу прохати вашого вибачення“, сказав Полян і положив книгу назад до шафи, „пане доктор, що я не той, за якого мене вважаєте“.

„Не розумію вас, пане Іпатович“, сказав здивований доктор.

„Я не Іпатович. Я Полян, співробітник видавничого товариства в Києві“.

Доктор схопився на рівні ноги. „А то переходить усяке поняття, вкратися у чуже довіре під чужим назвиськом та витягати з мене лікарські тайни“.

„Вибачте, пане доктор“. Я ніколи не прибирав чужого назвиська і не можу відповідати за помилку готеляря. Я даремно пробував пояснити вам сьогодні рано хто я такий. Моє спочуття до вашого клієнта, пана Тишовського того

рода, що можу вам заявити, що приходжу прямо від нього“.

„Що, від пана Тишовського? Не розумію вашого поведення ані причин. Боюся, чи вони не егоїстичні“.

„Дуже мені прикро, що так думаєте. Але навів мене на це припадок. Після усього цього, що я довідався, приходжу до переконання, що пан Тишовський впав жертвою обманщиків, а зглядно одного і то пана Миколи“.

„Чи можу запитати, на яких даних опираєте цей погляд, який готов піти в розріз із моїм лікарським осудом?“

„При їзді човном, бувший огородник пана Івана ствердив...“

„То ви на словах того неука опираєте свій погляд?“

„О, ні. Але його слова збудили в мені сумніви. Щоби їх перевірити удався я до пана Івана“.

„Як ви там дісталися, мені не відомо, але мушу вам зазначити з гори, що про психічний стан пана Івана, окрім мене видав свій осуд відомий московський псіхіятр доктор Висков і що неправний доступ до лічниці для умово хорих підлягає законній карі“.

„Мені конче треба було поговорити з паном Іваном у його інтересі. І тут допомогла мені подібність з паном Іпатовичем. Тепер я певний, що пан Іван дійсно бачить огнисті вужі, ящірки і інчі звірята бо пускає їх до його спальні пан Висков, помазавши вперед світлячою краскою. Це рівнож поясняє факт, що пан Іван бачить то тільки від часу повороту пана Миколи“.

„Але чим поясните, що ці привиди все ще лучаються?“

„Певно, що все ще лучаються, бо спільником пана Миколи є доктор Висков, який пильнує хорого“.

„Думаєте, що він ошуканець?“

„Цілком певно. Коли я сьогодні поїхав до пана Івана, не було на щастє доктора Вискова. Я по-зискав скоро довіре пана Івана, — особливо тим, що повірив у існування огнистих вужів які він бачив минулої ночі. Я віддалив підступом сторожа та оглянув спальню. У стіні до кімнати доктора Вискова був отвір, куди він впускав огнисті звірята. Під ліжком найшов я навіть рештку з такого вужа, який тоді скидав стару шкіру. По лініях, порівнюючи з рисунком у вашім лексиконі пізнав я цілком певно рід вужа.“

„Алеж бо, коли я вас добре зрозумів, вуж світів“.

„Певно, ось цей кусничок старої шкіри. Будь ласка загасить лампу“.

Дійсно, коли очи обоїх при-

викли до темноти, кусничок шкіри світив чимраз ясніше на столі.

„Ви переконані, пане доктор?“ запитав Полян.

„Дивне, диво“, сказав зачудований доктор, „дуже вас прошу не брати мені за зле моїх попередних різких слів. Можете собі представити, як мені було прикро коли я дізнався, що чужа людина вдерлася у мої лікарські тайни“.

„О, розумію дуже добре“, сказав Полян чемно, „але скажіть, як видобути пана Івана“?

„Боюся, що тамті хитріщі від нас. Пан Микола наставлений куратором, а другим опікуном є доктор Висков. Як довго пан Іван у їх руках так довго не прийде до себе, так, що даремно ми звернулисяби о поміч до властей, а викрадати пана Івана не можемо зовсім“.

„Це не довелоби до нічого. Пан Микола незвичайно проворний.

На нього треба його власної зброї. А доктор Висков, це мабуть запечатаний злодюга. Мусимо обох викурити з краю. Тоді привиди самі собою устануть, а суд признає пана Івана здоровим“.

„Ця гадка не дуже мені подобається, бо як виджу ці два, куди нас перевищають“.

„В інчий спосіб не можнаби цього зробити, навіть ваше переконання не має законної сили. Заскаржите їх то ви самі готові попасти в халепу обвинувачені о клевету. Найрадше передайте мені цілу переписку і документи які відносяться до справи і я поспробую завдати обоім страху“.

Полян попрощався з доктором несучи цілу торбу паперів.

Два дні пізніше, коли Микола Тишовський, сидів собі вигідно в своїм помешканню при Дерібасів-

ській, зголосив слуга післанця від доктора Вискова.

„Чого йому?“

„Сказав тільки, що може доручити лист тільки вам особисто і що справа дуже важна“.

„То най прийде!“ гукнув пан Микола роздратовано.

„Ну, що сталося?“ звернувся до післанця пан Микола.

„Доктор Висков казав мені передати вам цього листа і ждати на відповідь“, сказав чепурний молодих літ чоловік з бакенбардами. — Пан Микола з деяким ваганням отворив листа і почав читати:

„Любий пане Тишовський!

Посилаю цього листа через свого довіреного асистента, бо мушу мати твою відповідь негайно. Сторож Махльовський, якого я недавно прийняв, вернув учера пізно на підпитку а коли я зробив йому увагу, наговорив мені дурниць так

що я відпустив його зі служби. — Сьогодні рано прийшов до мене і сказав у чотири очи, що він знає у се. Відійде радо, бо хоче поїхати на золоті промивні на Зеленим кліні до свого брата але мусить мати п'ятдесяттисяч карбованців. В противнім разі донесе поліції. — Він доказав, що знає усе, тож найрадше його позбутися негайно. Передай цілу суму в дрібних банкнотах. В поспіху Твій — Висков“.

Пан Микола прочитав лист двічі, боючися чи зрозумів добре, застогнав глухо і потер собі чоло.

„Пан доктор поспішав дуже, пишучи цього листа?“ запитав асистента.

„Я не був при цьому, знаю тільки, що сьогодні рано був вельми збентежений“.

Тишовський написав кілька стрічок, виповнив чек, вложив до коверти і позвонив на льокаю.

„Занеси до мого банку і пожди на відповідь“.

„Щож так збентежило пана доктора?“ запитав пан Тишовський асистента, коли льокай вийшов.

„Думаю тому, що сторож пана Івана був п'яний і поводився дуже грубо, так, що прийшлося його усунути. Доктор у своїй доброті хоче йому дати навіть дещо гроша на дорогу“.

„Це дійсно гарно зі сторони доктора. Але, чи ви давно в пана доктора? Я вас собі зовсім не пригадую“.

„О, ні, я недавно поступив до санаторії“.

Микола узяв перо і почав писати листа. Коли льокай вернув із банку, вложив листа і грубу пачку банкнотів у конверту, залякував і вручив пакет післанцеві.

„Ось прошу, передайте як най-

скорше пану докторови. Але вважайте не загубіть!”

Полян, який грав ролю асистента відійшов задоволений. По дорозі gratулював собі зручності в наслідуванні чужого письма. Хоча мабуть пан Микола помітив деяку ріжницю, приписував її остаточно поспіхови, з яким доктор, писав. Ну завдасть обом драбам жару! Як це добре, що в останню візиту згорнув з стола доктора Вискова кілька аркушів куверт із друком санаторії. Все остаточно вдалося тільки тому, що доктор Скоротіс дав йому до розпорядимости цілу перепіску.

Полян сів на візника, отворив пакет, заховав банкноти до одної кишені і прочитав лист до доктора.

„Любий друже!

Долучаю п'ятьдесятитисяч карбованців, але це не може і не сміє повторитися. Майтеся так на осто-

розі, щоби ніякий сторож не зміг із нас нічого вимусити. В мене самого брак гроша. Зверни особливу увагу при доборі слідуячого сторожа для Івана. Або найрадше приїдь особисто для обговорення цілої справи. — Твій Тишовський“.

В своїм готелі Полян змив сліди перебрання та по деяких невдатних пробах написав слідуячі два листи, що мали завершити цілу справу.

Перший лист звучав:

„Любий Тишовський!

Я сейчас відправив сторожа на Зелений Клин. По його відїзді перешукав пильно його кімнату. Знайшов кусники листа. З цікавости я зложив його. Показується, що той драб вів гру на два боки: одержав заплату за зізнання під присягою на поліції! Вважаю за краще переїхатися на твій кошт до Константинополя, де й тебе дожидаю у го-

телі „Імперіяль“, Спіши! — Твій Висков“.

Другий лист був такий:

„Любий Висков!

Подай анонс — у „Одескім Листку“ де можу Тебе стрінути. — Сейчас виїзджу і Тобі це раджу. — Я саме довідався, що старий Скотіс знає про все. Він наняв детектива, що відвідав передвчера пана Івана за час твоєї неприсутності. Старий глухман віддає цілу справу поліції (обман і насильство). Ждїть мене в Константинополі. — Твій Микола“.

Місяць пізніше приніс бувший син готеляра з Одесси Полянови розкішну китицю.

„Це дуже гарно зі сторони пана Івана, що посилає мені раз у раз такі китиці“, сказав Полян, „чи ви знов у пана Івана за огородника“?

„Я трохи не здурів з радости, коли мій старий пан відвідав мене

та спитав чи не мавби я охоти вернути до попередньої служби. Готелярство вже мені було знудилося, а тато ще поведе господарство кілька літ“.

„Ну а ваш пан живе як передше на дачі“?

„Живе на дачі в тіснім крузі. Нічого не змінилося, тільки одно...

„А іменно“?

„А пан Микола. Він зник кудись з Одесси. Булиби його замкнули, бо розкидав гроші пана Івана на право і ліво без рахунків. Мав нечисте сумління“.

„Так воно мабуть і було. Ба, але хто повезе мене човном, коли заїду до Одесси?“

„О, тато дуже вами втішиться, А хробаків там багато. Моє поважанне, пане директор“.

Коломия, 23. 9. 1922,

БОРБА І ПОБІДА ЮРКА ОКОВИТНОГО

На всю округу називали його тільки Юрком Оковитним. Юрко Оковитний та Юрко Оковитний! — Навіть у суді забули як називається в дійсності. Навіть незнакомі знали відразу з ким мають честь.

Хто тільки глянув на його лице, а радше ніс знав доразу, що має до діла не з членом брацтва тверезости. Що ніс не був відморожений про це не сумнівалася навіть мала дитина. Довго боронився Юрко проти свого нового порекла, але вкінці махнув зрезигновано рукою. Не можна чесній людині проти людської злоби самій устояти! Із огляду на ніс закидали Юркови злі люди, що він безпросипний п'яниця! А одначе Юрко кожної хвили готов

був запрягнути, що він від коли живе, в своїм роті ще горілки не бачив.

Юрко був середнього росту і топтав ріст так років пятьдесят і пять. Посовувався наперед на двох слабких, тонких та кривих ногах і увесь вік терпів спрагу. Але твердження кривости що до своїх ніг не допускав: казав, що то штани криві і цілу вину поносить кравець. Спрагу признавав але пояснював її цілком річево і переконуючо. Ше малим хлопцем у горяче літо любив лежати на сонці, горяче жнивне сонце висушило йому печінку і аж до смерти мусить тепер покутувати за молодечу легкочудність.

Криві штани Юрка були з долу вельми розтріпані і пускали численні корінчики. Мали зубці як руїна старого замку. В повній гармонії з тим був понурий, старовинний сірий колір матерії. І як звичайно така руїна стоїть високо над поземом так же робили й штани Юрка. Боялися дуже землі. Щілин і стрільниць було в штанах теж повно.

Ніс Юрка був архитвором малярства. Алеж бо й скарби коштували його міцні гроші. Ціла сітка блакитних жилочок, ярко темно-сині точки поміж ними цятки від найрожевішої ранньої зорі аж до темно червоного кривавого заходу сонця. І це все порозкидано в гармонійнім неладі.

Малі очка Юрка мали завсіди вогкий блиск і як очі слимака все витягалися на світ божий з поміж вічно запалених повік. Сіру, коротку бороду підстригав Юрко раз

на місяць. Вуси в найбільшій неладі розлазилися поодинокими жмутками на всі сторони. Вуха і руки були сині так у будень як і у свято. Дostroювалися до його жовтої сорочки. Колись був Юрко заможним господарем. Мав вісім моргів орного поля і десять моргів ліса. Все проковтнула висушена печінка. Навіть до нарікань мав Юрко льогічну причину: „Пятнайцятий морг пропиваю а все ще маю спрагу!“

В останніх часах находила його мелянхолія. Ніщо дивного. Кінчив обробляти пятнайцятий морг. Часто-густо находили його понурі гадки — як то все ще колись скінчиться. Це надавала горівка гіркого смаку, але він пив помимо цього. Перше пив із любови до горівки тепер пив ізза важкого суму. Хоча в висліді не було ріжниці. Так само похитувався тепер по дорозі в мелянхолійнім, як колись заганяв кач-

ки, в веселім настрою. Але тепер годився чим раз частійше на усовіщування сусід. Хитав задумчиво головою, коли казали йому проповідь. Давнійше мав на відповідь тільки кпини і спір.

У великий піст, коли все снішило до церкви, пішов і Юрко туди зі своєю висушеною печінкою. Станув геть по заду коло входу, дуже боявся пожежі і хотів зараз бути на дворі, колиб почало горіти. Скромно опершися до стіни слухав Юрко проповідника. Але не розумів ані слова, бо церква не була акустична. Приложив руку до вуха, щоби ліпше чути. Коли й тепер не дочув нічого зробив з капелюха слухову трубку. В той спосіб полапав одне слово, що звучало як п'яниця. Його скромність скінчилася. Замашисто пропхався наперед. Хто не хотів уступати дістав ліктем у ребра.

Тепер, коли проповідник говорив про п'яниць почув себе Юрко офіційною важною особою, якої не сміє бракувати. Станув перед самою казальницею. Від часу до часу поглянув із погордою своїми вибалушеними очима по тівпі. Уважав усіх за чужих, непотрібних влізливців.

Проповідник картав остро. Від його слів кидало Юрка в жар і мороз. Чим довше слухав, тим більше почував свою нікчемність.

„Так, так, негідник я послідний — пропив і прогайнував усе, нема в що пальцем ткнути“!

Це був його особистий погляд. Сокрушений похилив голову на груди. Але за хвилину дістав знов напад гордості. Зарозуміло задер свого мідяного носа до проповідниці, щоби бесідник міг його бачити, і зрозуміти, що тут не самі дурні, але єсть також мужі з до-

свідом, які його розуміють і відчують кожне слово. Коли священник почав говорити як п'янство пожирає майно і здоров'я, Юрко зітхнув важенько і потакнув з спочуттєм:

„Пятнайцятий морг пропиваю і завсіди ще маю спрагу“!

Треба датися вести доброму ангелови а не чортови, що людину намагається втягнути все глибше і глибше в болото. Зпочатку треба себе перемогти, але при добрій волі все піде добре.

„Мусить ніби“, думав собі Юрко, „коршма, то болото — сьогодні вимину коршму, хочби мав згинуть зі спраги! Докажу, що я це переможу“!

При цім рішенню остав. Похитуючи головою виходив з церкви.

Це рішуче хитання головою помітив один з тих, що лякаються

пожежі і запитав його пошепки при вході до церкви.

„А тобі що, Юрку“?

Юрко подивився на нього поглядом повним суму і мелянхолії:

„Щоби мало бути? Спрагу маю а не можу нічого пити“!

Боязко поглянув у сторону коршми, що видніла яких сто кроків дальше, при дорозі, якою ішов. Це було болото, яке мусів оминати.

Вже в половині дороги почув виразно як у його нутрі змагається добрий ангел із злим чортом ізза спраги. Так завзято спорили, що Юркови аж у голові від того перекикування закрутилося. Яко предсідник зробив ужиток зі свого права відбирати голос:

„Ангеле сиди тихо, а ти чорте також“!

Ангелик лагідно просив о слово: Юрко відповів рішучо:

„Сиди тихо“!

„Перше най чорт починає! Він мій більший знакомий“!

„Ти кажеш, отже, що маю йти до коршми? — Не найдурнійша гадка! Чомуж маю іти?“

„Кажеш, що маю спрагу?“

„Певно, що маю, ще й яку!“

Ангелик замітив приязно:

„Напийся води, Юро“!

„Так не йде, дістану водної хвороби“!

„А коли напешся горівки то знов упешся“! остерігав добрий ангел.

„Певно, що це правда, признав справедливий Юрко.

„Ліпше впитися чим набавитися хвороби“, відбив закид чортик.

Юрко усміхнувся: „Ге, ге, чортик людина бувала — не сьогоднішний“.

„Але то гріх, Юрку“, прошептав ангелик.

„Хміль в голові, благодать на колі. Пригадай собі Ноя“, сказав куситель.

„Таки, так“, potwierдив Юрко. „Таже Ной із похмілля навіть на ліжко не міг трафити, як у біблії сказано“.

„Гей, Юро, переможи покусу“ благав ангелик.

„Та я з радої душі!“

Дійшов саме до коршми і стояв нерішучо перед дверима.

„Юрку, подумай про шинкаря! Таже він має жінку і дрібні діти, та вони прецінь хочуть також жити“, наставляв чортик.

„То з мене бувби на такий спосіб опришок, колиби я не зайшов“, продовжав Юрко. „Дрібні дітоньки! Як довго жию на світі і маю гроші не будуть терпіти голоду!“

„Юро, покажи добру волю!“ просив уперто ангелик.

„Та я маю добру волю а попри то страшну спрагу! Щож можу більше зробити“, розгнівався Юрко і зробив один крок до дверей коршми.

Чортик злобно сміявся.

Але ангелик не попускав.

„Юрку“, благав він, „лиши той один раз, зроби то для мене і перейди мимо, прошу тебе! Побачиш як тобі буде любо й легко на сумлінню, коли ти хоч раз себе подужаєш!“

Юрко вагався. Хвилину стояв нерішучо зі своїм рішенням і страшною спрагою.

„Переможи себе, Юро“, питав ангелик. Ще хвилину шкробався Юрко поза вухом, потім крикнув рішучо!

„Так зроблю“ — йду мимо!

Запевнено — махав в воздух руками.

Чортик, який уже був певний побіди, зробив великі очі.

Юрко уйшов кілька кроків попри коршму, але коршма була мабуть якимсь магнетом а Юрка стискали заліза — і магичною силою тягнуло його до дверей. Добрий ангелик пробував по батьківськи допомогти легкими штовханцями сильній постанові Юрка — й сам спостерігби жахом як якась незрима сила притягала його до „болота“. Уперся своїми кривими ногами в стіну. Сьогодні не міг попустити, хочби не знатищо.

Серед такої душевної борби, коли вже туй-туй мав улягти, прийшла йому спасенна гадка до голови. Зірвав собі капелюх з голови і шурнув його далеко на дорогу. — Вітер поніс капелюх ще дальше.

Тепер мусів перейти попри коршму. Відніс блискучу побіду. Щасливий і самопевний біг за ка-

пелюхом. Коли обтріпав утікача з пороху перейняла його дрож блаженного почуття. З погордою глянув на коршму.

„Я вирвався“, — прошепотів щасливо.

„Ти ангелику, не брехав, як мені тепер весело по перемозі того ані словами не описати. Тільки доброї волі треба, нічого більше! Я ніколи не думав, що маю ще тільки завзяття і відпорности! Капелюх треба зняти перед тобою Юро — капелюх зняти!“

Раптом ударив себе долонею по чолі.

„Але то з мене жебрун! — Сам себе мушу встидатися! Але тепер скоро! Юро! Тому, що ти сьогодні

так добре списався — ставлю тобі четвертівку міцної!“

Скорими кроками пішов до шиеку, не слухав ані ангелика ані чортика.

Цілком був під вражінням тільки що віднесеної світлої побіди над самим собою. Цей вчинок заслуговує на нагороду. А найліпшою нагородою була четвертівка міцної.

Пізно в ночі кивався Юрко в своїх кривих штанах із шинку до хати і ледви ворочав язиком:

„Кінець вже скоро світу
Тож кайтеся людші
Бо нашу вже орбіту
Хитають горобці“.

Баден 16. IV. 1922.

МОКРА КУРКА І СОЛОВІЙ.

Малий боязливий газдарик увійшов саме зі своїм двадцятьдволітнім сином Іваном у велику кімнату мурованої коршми. Хвилину розглядався уважно довкруги своїми малими, вічно зажурено прижмуреними очима у задимленій хаті. Його гладко виголене обличчя скривилося, як би чемериці понюхав.

„Знов рижий коло дівки, рудий паночко! Перше парою волів був би його не затягнув до коршми! А тепер як би тут корінне пустив!“

Справив свого хлопця у кут за стіл звідки виглядала руда голова Панька, ясна від висячої лямпки, що тускло освічувала кімнату. Сам, несмілий, безпорадний присівся як найблище до широкої, отяжілої

сільської послугачки, при самім кінці стола. Прецінь був так само добрим удівцем як і Панько. Ще трьох літ не минуло від того нещасного тижня, коли втратив безповоротно коня, жінку і двоє пацят. Так, так, лишого коня не було в цілій Полоничній! Газдарик посунув своєму хлопцеві, що мовчазно і байдужно затиснувся у кут, повну гальбу пива.

„Пий, Іванку і будь раз веселий! Тай вкрий собі хліба з ковбасою, то додає сили, сарако!“

Хлопець нерадо відповів:

„Спати хочу“.

Похилив голову назад, не торкаючи гальби.

Газдарик зітхнув глибоко і сам випив пиво і закусив ковбасою.

Іванко все був тихою водою, але мало помалу виріс на правдиву кару божу. Навіть десять слів не промовив на день. Рано, як лиш устав з ліжка найрадше би знов поклався, щоби троха спочати; при обіді сидів як колода, а по обіді йшов під піч і сидів там як півтора нещастя.

Інших молодиків у його віці ані витягнути з шинку; газдарик майже силою мусів сьогодні тягнути свого до коршми.

Хлопчисько здавалося чах поволи. Ніхто не міг йому допомогти. Доктор умів лише сказати:

„Пождім, пождім, ... що то з того виклюнеться!“

Навіть відома на всю округу знахорка махнула рукою, що було дуже злим знаком.

Але найгірше було це для газдарика, що Іванка не бралася ніяка робота.

„Я усе собі думав, що коли виховаю собі хлопця то не треба буде держати наймита... а тепер диви но... тепер от тобі потіха“, бідкався розчарований газдарик.

„Не доплатишсі наймита, цілком не доплатишсі! А свій сидить як муха в мази! Таки найліпше булоби взяти собі жінку! Танше буде! Ая!“

В око впала йому послугачка. Не була гарна, ще менше молода, але збудована і сильна, як сотворена до тяжкої роботи. Придивлявся їй газдарик як знавець уже від довшого часу. Коли так знов сидів несміло коло неї і дивився пожадливо і тужливо на цю робучу силу, то вкінці силою сугестії Хима, здавалося, мусіла змилосердитися над безрадним газдариком і освідчитися йому як покійна перша:

„Миколо! А не оженишся зі мною?“

Але Хима сиділа широка і тяжка

як копиця і холодна як снігова баба. Її важке тіло не підлягало зовсім таким ніжним впливам. Шила, позіхала, навіть шкробалася, але не помічала Миколи зі зраненим серцем, як не завважувала рудого Панька з лівого боку, що цілком видивив у неї очі і повторював собі в душі те й що Микола:

„Не доплатишсі сьогондя наймита, ніяк не годеи,“ говорив собі в душі, „широкі з низьким чолом... то добра раса до роботи.“

Малі очі Миколи з тугою попоглядали на її могучі, засмалені від сонця руки, що так важко та непорадно ворочали голкою. Цей вид прямо колов його в очі:

„Сїй до лиха...“ бідкався. „Такі ручища як дві довбні бавляться голкою, гей прямо голкою... такі лопати, як би сотворені до гною!“

„Що зужие більше на шмате,

то легко своє відробить,“ обчисляв Панько.

„Тай до вдоптування сіна мала би свій тягар“, мітикував Микола, розкошуючи в її широкій принаді.

Але Хима не прочувала нічого. Шила і позіхала, а молодий Іванко, що прецінь від природи річі повинен був найбільше займатися жіноцтвом, сидів як купка нездарности і всю енергію зуживав на це, щоби не задрімати.

„Химо? А ти що шиєш? почав Панько розмову.

Микола здригнувся і їдовито подивився на Панька, що випередив його в розмові.

„Я? Що я шию?“ — відповіла Хима.

„Ба! Що ти шиєш?

„Фартушок шию!“

„Ага! Фартушок! Гм!“

Микола трохи не луснув з досади на влізливого балакуна.

„Та той мазян діру в череві виговорить!“

Микола знав добре як дальше тягнути розмову про фартушок, з початку про матерію, потім ширину, потім довжину, потім легенький натяк — ого, Микола мав усі ті справи в голові як ніхто инший, тільки не міг то висловити.

„З маржиною йде мені так легко... прямо забавка, з маржиною... але з бабами... і все маю у голові... коли би тільки успів висловити... але язик... не повертається...“

А що не йшло язиком, посунув Микола трібуючи ногу під столом у напрямку, де підозривав ноги послугачки.

„Буду говорити ногою“.

Панько, що вже язиком теж „виговорився“, узяв також ноги до помочи, щоби закаптувати ту „робучу силу“ для свого газдівства. Під столом справи дуже оживилися. Ко-

либ в Іванка була хоч частинка того оживлення! Хима ані не дсгадувалася, як до її патинків залицялися два мужицькі чоботи. Її грубі нерви не хотіли навіть сповіщати її свідомости про таку дрібницю. Але коли чобіт настолочив її нагніток то це зголошено негайно куди треба.

Хима схопилася як розюшений слень. Скривила лице і завертала очима.

„Прийди лиш котрий.. зараз щось обірве“, закричала і замахала своїми могучими руками.

Микола дякував Богу, що вона не має в руках у тій хвилі вил до геюю!

Дві мужицькі ноги в здоровенних чоботищах як найскорше посунули назад, як мацки поліпа. Більше світовий Панько знайшов кілька усмиряючих слів:

„Ая! Так то буває на світі“.

Але Микола сидів безрадно, як

би його кров залила і прижмури́в очі, як би його разило. На щастє запримітив бідного Іванка, що скулений дрима́в у куточку. Для газ дарика був Іванко козлом відпусту.

„А ти драбуго“, закричав газ дарик посинілий зі злости і почав трясти хлопця як грушку. „Отом зайшов собі з тобою! Але жди, по дорозі всуну тебе на чверть годинки під лоток в ковбаню головою на низ! Там тебе сон мине!“

Сьогодні́ вечір уже був попсований.

Микола заплатив і висунувся тихцем із своїм „домашнім нещастем“.

„З маржиною піде мені так легко“, мимрив собі під носом; „прямо забавка з маржиною, але ті баби... не можу висловитися.. а той рудий Панько возьме мені її зперед носа... якраз на таких балакунів летять баби як нетлі до світла... заощадить собі двох наймитів... злодюга..“

Малий Микола був у розпуці. Приписував собі навіть вину за хоробливий стан свого Іванка, що мовчки дриботів біля нього як сновида.

„Ніхто тільки я винен за нездарність хлопця! Він одідичив її від мене. В нас то вже в роду.“

Так себе обжаловував.

„Ба“, сказав остаточно позіхаючи Іванко, „груба Химка!“

Це були сьогодні́, його перші слова.

„Груба, сильна“, зітхнув затурбовано Микола; обчислював сію масу робочої сили, яка в ній безкорисно дримала.

Пройшли кілька кроків. Іванко почав знов позіхаючи: „Рудий Панько відай щось чує до неї!“

Миколу як би хтось сіпнув, але стямився:

„Що ти, хло, на тім розумієшся!“

Як би Панькови могла подобатися така копиця!“

Нічний воздух оживив Іванка. Почав приходити до себе як пструг у воді.

„Я лиш так собі думав, бо Панько говорив з нею ногами!“ докинув нехотя.

Микола аж підскочив.

„Що? Говорив ногами?“ скрикнув. „Не даром каже біблія, що треба берегтися перед назначеними! Та він ніколи не мав моральности, гадина!“

Іванко чим раз більше оживлявся; випростовувався і витягався, вдихав з розкішю холодний воздух. Не волікс більше, а йшов як цуговий кінь!

„Тату! Ще щось!“ усміхнувся хитро.

„Що? Чи ти ще щось видів?“

„Так!“

Іванко прижмурихв очі і засміявся тихо.

„Та бо ви також говорили ногами з копицею!“

Микола почервонів як рак. Витріщився на сина і вигикав:

„А чи в тебе чорт раптом заліз?“

„Ба ні“, усміхнувся Іванко. „Нічний воздух робить мені добре“.

Сміявся задоволено.

„Я так вами обома добре бавився! Оба ви хотіли їй освідчитися своїми чоботищами! Але вона ані не моргнула своїми патинками. Я вам був то відразу сказав. В її віці жінки не розуміються на таких тонкостях! Тут треба до них чимсь грубшим. Женитися! То бере!“

Тато стояв як стовп, витріщив очі і отворив рот.

„Так... так, тату; такі річі треба знати!“

Потревало добру хвилину заки Микола здужав промовити:

„Хло, а тобі що? Та ти звичайно тижнями слова не вимовиш, а тепер...“

„А так... ми тепер розговорилися про справу, яка мене цікавить! А тепер тату вважайте! Тепер підставимо ногу рудому Панькови! Ходіть лише зі мною!“

Іванко взяв зачудуваного тата під руку і потягнув його назад до коршми. Микола був як заголомшений. Позволив себе тягнути без опору. Небавом станули знов перед шинком. Двері були зачинені, світла погашені і люде пішли спати.

Микола хотів завертати.

„Хло! Вертаймо! Тут уже всі сплять.“

„Якраз добре, зараз вистукаємо грубу Химу,“ сказав Іванко і сильно держав тата за рукав.

„Та бо ти встїксі“, зашептав переляканий Микола. „Хто би був цього по тобі сподівався! В день

тиняєся як сновида і нездалий до ніякої роботи...“

„Та саме тому“, всміхнувся Іванко, в день мушу збирати сили, зато в ночі стаю рухливим! Так!“

Похилився і згорнув пригорщу дрібної ріви з землі.

„О! Тим їй тепер кинемо до вікна!“

Микола схопив його з жахом за піднесену руку.

„Бійсі Бога, тільки то ні! Таж то буде гармідер, коли трафиш у чуже вікно“.

„Певно“, кпив собі Іванко, „я мавби не знати вікна Хими! Та я то його знаю ще з прошлого року, коли ще тут була молода Юлійка. Тай взагалі нема в селі дівчини, де би я не знав віконця до неї!“

„Ти вітрогоне... забісований“, простогнав Микола.

Іванко замахнувся.

З дзвенькотом попали камінчики в вікно.

Миколою аж затрясло і він сіпнув хлопця.

„Хло! Тікаймо до хати! Ану! Я цього не видержу!“

„Тату, не робіть собі з того нічо“, потішав його Іванко. „З початку було мені також так! З часом можна привикнути!“

Іванко потішав тата та успокоював його перелякане серце а рівночасно пильно надслухував до вікна чи що не рушаєся. Вже хотів ще раз збирати рінь, коли Микола глухо гукнув:

„Хло, хло! Ліжко затріщало!“

„Затріщало? А то добре!“ Пояснив татови з певністю професора, що опановує свій предмет:

„Бачите, тату, тепер вона ще в півсні! Коли б ми тепер перестали, то груба Хима за п'ять минут захропеланово!“

„Що? Ти ще хочеш камінчики кидати?“ бідкався Микола. „Я тікаю! Це понад мої сили!“

Іванко розсміявся весело.

„Які ви ще дурні, тату! Аякже, буду кидати камінчики, щоби вона зірвалася з ліжка як пес із ланцюха та підняла вереск на щільний світ. Могло би нам приключитися, що раптом вікно отворилосяб і нам капнуло би щось на голову, ще заки словечко промовимо! Жінки скорі до того! Тепер йде жмінка дрібненького піску, щоби її легенько і поволи розбудити! Стямте то собі тату, такі річі треба знати.“

Іванко назбирав жменю дрібненького піску і кинув його двома наворотами протісінько в вікно. За кожним разом повстав легенький шелест.

Хвилину стояв з напруженим слухом як стрілець на заставі. Потім побіч із шіпки ухопив серед

повної темноти з несамовитою певністю коротку драбину і приставив її до вікна.

„Тепер вона вилізе з ліжка! Вона вже позіхнула,“ прошепотів Іванко і спокійно переводив останні зарядження. Вкінці примістив тата, що дріжав як у пропасниці і слова не міг промовити під самою стіною.

„Тату, ви мені тут стійте і не рухайтесь! Ані слова! Решта вас не обходить!“

Батько глядів із глибокою пошаною на свого сина, що зі святим спокоєм вилазив на драбину. Виліз на гору саме в хвили, коли отворилося вікно.

„Що? Іванко? А ти дівваку! Та тобі ще молоко на губах не висохло.“

Так приняла його Хима в крайній люти і скоренько хотіла стягнути під ліжко. Але Іванко схопив її за руку. Завдяки своїй практиці

знав, що означає такий рух і які це могло би мати наслідки для несухих еще губ.

„Безличнику! Та я могла би тобі мамсю бути!“

„Тай маєш бути! Тато хоче з тобою женитися, женитися, женитися!“

Як олива впали ці слова на розбурхану лють Хими.

„Химо, тато цілком у тебе залюбився. Але не має відваги освідчитися. Він так дуже стидається, що я мушу за нього говорити.“

„Ага, то так стоїть справа“, сказала Хима куди приязнійше і тягнула слова як глисту.

„Так, так, це така справа“, запевняв сват. „Отже Химо, що думаєш про тата? Людина в найліпшій віці... о скільки мені відомо не лайдачина... роботящий...“

„Ба! Працюю пильно,“ потвердив Микола з низу,

„Не пє, о скільки мені відомо,“
вчисляв Іванко добрі прикмети тата.

„Ба! Певно, що ні,“ божився
Микола під драбиною. „Ніколи
в життю не запивався“.

„Так, так“, приязно замітила
Хима, „о скільки знаю він цілком
порядний газда.“

„Алеж очевидно,“ — горячився
Іванко на драбині. „Вір Химо, колиб
він не був порядний, то я би його
тобі не поручав“.

„Газдівство теж у ладі.: чи
може є щось на табулі? випитувала
практична Хима.

Але Микола під драбиною аж
підскочив з обурення.

„До дїтька! Довги! Акурат
у мене довги. Ані сотика нікому не
винен“.

Розлютився, якраз як Хима, коли
до неї залицялися чобітьми. Хата
без довгів припала Химі до впо-
доби. Усміхнулася широко.

Іванко зліз із драбини і сказав:

„Так, тату. Справа в ході, решта
сама прийде. Досі дбав я про вас,
тепер іду про себе подбати!“

Хотів еще перед відходом за-
ховати драбину але Хима сказала:

„Остав драбину!“ Запросила
Миколу до себе:

„Ходи сюди Миколо, зараз усе
обговоримо!“

Соромливий Микола ліз по дра-
бині, як Ромео до Юлії, і дріжав
із розкішного прочування.

12. VI. 1922

ДИВАР.

Ви дивуєтеся пане дѣктор; що я ще живу? Прошу мені вірити, що се тільки ваша заслуга, без вас я був би давно помер. Ага! Ви ще більше здивовані, бож переїхання лучилося тільки вчора. Але я тямлю Вас добре. Може й Ви пригадаєте собі мене. То було перед моєю третою подорожю до Ямайки, отже вісім літ назад. Певно я за той час міцно постарівся. Бачите я оженився а то старіє. Ага! Я знов забув, що мав говорити. Не маю щастя у світі. Як був молодий і жвавий то прихапцем навчився і по англійськи і по французьки і то мені придалося дуже, а зглядно стало причиною чи одного нещастя. По чім я Вас пізнав, пане доктор? О нічого лек-

шого. Такі безбарві сині очі, як у Вас, стрічаються дуже рідко. А до того я дуже потребував гроший, бо був тоді заручений і хотів їхати ловити акули. Ага! думаєте, що маю горячку? Правда мої слова дещо не вяжуться, але то тільки тому, бо моє ціле життє не вяжеться. Як я мав іще шіснацять літ, сказала мені одна дівчина, що я міг би їй подобатися, як би мав дрібку оригінальності. Не любить буденщини. Для неї все мусить бути щось незвичайного і небувалого. Що міг я зробити оригінального? Я кравчук! Але чорні очі Грети стояли переді мною, як вуглики або радше як очі пітона, що приковують газелю на місци. Кажете,

щоби я перестав говорити, бо то мені шкодить? Ні, ні, пане доктор, мені вже нічого не шкодить. Аджеж за кілька днів зроблю свій найнеоригінальніший вчинок, вмру за лікарською допомогою, як пишуть часописи. Позвольте, пане доктор, Ваше ординованне скінчене, а я чую, що мушу виговоритися, то справляє мені полекшу. Тим разом переїхання було тяжке. Чую, що той бідний наколесник відбив мені нирки. Так, так, остре нефритіс і по всьому. Дивна недуга серця, дігіталіс від кількох літ — візита старої тітки. Позвольте, пане доктор. Ага! Де ми вперше побачилися? То вже третій раз! Третій раз! В перве то було в Одесі. Як давно? То була моя перша любов. До Грети. І я мав тоді шіснацять літ. Ви вступили, пане доктор, алеж так тямлю чудесно, до нашої майстерні і звернулися до мене, щоби я Вам

пришив гудзик. Чому якраз до мене? Може Вам подобався мій усміх і живі очі. Але ж певно я був тоді залюблений, а може й Ви та кож. Коли я пришивав гудзик, Ви приглядалися майстерні. Мало роботи? Поясок тісно? Тільки ледарі бідують? Один гудзик на день? То чекаєте аж до вас прийдуть? Довго треба чекати на нагоду аж до вас прийде, а й тоді буде зви чайно за пізно. Ні, в Америці — тоді всі говорили про Америку — молоді люди самі сотворюють нагоду. Запитайте самі Вандербільта або Рокефелера. Я постановив їх запитати і кінчив пришивати гудзик. Дістав пять копійок, хоч, робота не стоїла більше чим одну. На початок! Але мої очі бачили перед собою тільки гудзики. Звичайні чорні гудзики, з чотирьома дірочками, які панове носять при мари нарках або сурдутах. А може то

були палкі, іронічні очі Грети? В одну мить я був рішений. Взяв кілька голок, гострі маленькі ножиці і кілька мотків виток та три тузини гудзиків, різного коліру і величини. Я мав піти занести штатське, але вступив по дорозі до десяти великих бюр. Чи не прийти кому гудзика? Заробив два рублі! Два рублі! На другий день подякував майстрови. Я був вдоволенний. Гроші і поцілунки посипалися на Грету. На якийсь час Грета була задоволена. Я свистав наче кос. Коли ми сиділи на Лян Жероні, гляділи на море і я починав з радості і опяніння свистати, публика ставала, щоби прислухатися, а коли скінчив сипалися брава, як у театрі. Це заохочувало мене до чим раз краших і оригінальніших посвистів. Я став артистом. Штука, коли мої гудзики не вистарчали Греті на шовкові юбки,

завела мене і Грету до варієте. Знов посипалися гроші і поцілунки але не на Грету. Мої уста від тоді почали кривитися в гримаси. Коли публиці знудилися мої свисти почав я їх бавити гримасами. Але гримаси знудили й мене. Я розпився. В „Гимбрінусі“ стрівуся із матросами і небаром попав на пароход. З першу до Константинополя, потім на Крим, потім у Гібральтар, потім у Кругосвіті. В Гамбурзі, маю, як бачу слабість до Німок, подобалася мені ще одна Грета, кожда третя Німка то Грета, і я закинув котвицю. Її батько займався виробом рашплів зі шкіри акул, яка як може знаєте є шорстка і рапаста і можна нею гладити дерево як правдивим рашплієм. Ми скоро доби́ли торгу: Я пішов ще на два роки в море і мав доставляти акул. Інтерес на половину і Грета. Все йшло добре. Я поширив інтерес, бо привозив не

тільки шкіри, але й зуби і хребові кістки. Пощо? питаєте пане доктор. Ото ж я бачив у Нью Йорку прегарні палиці зі слоневої кістки. Ту слоневу кість роблено з костий акул. Прегарні брельюки і дармовиси робили ми з зубів акули. Як я ловив акули? Нічого лекшого. Кусень мяса на гаку. В околиці Ямайки море кипить від акул. Без ножів ми ніколи не купалися. Але раз акула замість гачок хопила ногу мого товариша а мене шарнула мимоходом хвостом по плечах та здерла шмат шкіри, що вистарчив би на дамські рукавички. Коли я вернув до Гамбурга і тої Грети не було.

Заведена любов веде або в воду або до отруї. Я вибрав самохід, що тоді входив у моду. Переїхання було легке, мене відкинуло на кілька кроків, я опинився у шпиталі і діждав візити елегантного пана у золотих окулярах.

„Приятелю, тішуся, що ви живі, і як каже примар, скоро подужаєте. Як знаєте з газет, які бачу коло вас, вас переїхав граф Цимбальські. Я його повномочений. Очевидно процес не є пожаданий нікому, хіба мені, додав із усміхом“. „Я розумію“, сказав я від себе.

„Гм, так отже якого домагетесь відшкодовання? Очевидно в розумних границях з огляду на те, що ви не розбиті цілковито“.

„Внутрішні ображення можуть еще okazатися смертоносними“, додав я для всякої евентуальности.

„Ну, гм, так отже граф предкладає вам пять тисяч марок і підписання того папірчика — оскільки зробите те негайно. Дуже сумнівне, чи тільки присудивби вам суд“.

„Очевидно, надіюся“, сказав я, „що ваш гонорар винесе стількиж,

бо на тім папірчику нема суми відшкодування”.

„Слушно, суму вставимо після потреби“, сказав чесний адвокат і ми стали приятелями.

Розпука завела мене до Медіоляну а вкінці до Парижа. Я ще три рази був переїханий, раз самоходом, у Парижі омнібусом а в Мадриті мулами. Попробував шпитальних харчів і з відшкодуваннями і збірками милосердної публіки дібрався щасливо до Одеси, куди мене непереможно тягнуло.

Питаєте, пане доктор, чому я такий впертий самогубець? Але ж ні! Я уже по першій разі основно вилічився із всяких примх. Це все була штука. Штука оригінальна, небувала, безоглядна, що все стояла на границі життя й смерті, приманчива як спорт, грізна як жінка, богата як любка. Та штука нераз доводила мене до остаточ-

ности, до вязниці, до шпиталю, до самогубства, справедливого, щирого і як усе в моім життю невдатного. Але ці неповідженія були деколи моім одиноким джерелом доходу. А навіть иншим давав я спасенні поради. Хитайте головою, пане доктор. Але мабуть і Ви читали про Selbstmord-Marie в Берліні? Ага, пригадуєте собі тепер. Як була молода і гарна то жила собі з моряками приспівуючи та попиваючи. Але з часом на старе пудло ніхто не хотів дивитися. Мала звичай влізливо жєбрати навіть у бувших коханців. Того вже було мені за багато. Кажу їй на розум: Втопись або отруйся! Розкричалася. Поясняю: то не мусить бути на довго. Почала слухати. Ось кажу: візьми слабій луг і випий де найбільше панів ходить і кричи і качайся! І що ж думаєте, пане доктор? По-

котилися старій грошики, хати не потребувала, бо все що вийде з одного шпиталю то дістане посаду в другім; і капіталик почав прибувати, бо все милосердні зложилися по кількадесять марок! Але щось поліція почала догадуватися і бабско мусіла перейти до Берліна. Інша річ, що вже й шпиталів почало забракати, а до того самого йти по кілька разів якось не випадало. І було би знов усе добре, як би не алкоголь. Так, пане доктор, алкоголь то страшна язва і найкраще підприємство може погубити. Так було і з тою заводовою самовбивницею. Луг річ дуже делікатна і треба добре тямити кілька його нараз можна хлиснути щоби не задерти ногами. Впилася баба і так хлиснула, що в шпитали сконала. Записала в тестаменті мені свій маєток, із чого я був дуже радий. Знаєте, пане

доктор, я ціле життя хронічно важко хворий. Як я помітив полбвина людства хора на ту недугу. Лікарі самі частенько хорують на ту недугу, хоча медицина нею не займається. Кажете, пане доктор, що таких недуг маємо багато! На перший погляд ока то ніяка недуга. Але коли глибоко вдуматися то це така сама недуга як гістерія, катар, менінгітис. Її осідок рішучо мозок, а не кишеня. Це таке урощенне, як манія величності, конечно потреба зимового капелюха в жінок, тип недуги. Як догадується, пане доктор, що брак гроша. Все що я заробив на своїх підприємствах, а всі вони були оригінальні, бо я й до сьогодні вірний своїй першій Греті, а часто вельми платні, зникло мені в таємничий, нечуваний, підступно злобний спосіб. Мої кишені були уособленням бездонности, а способи видавання

гроший були не менше оригінальні як набування. Так, пане доктор, то я заложив у Відні азиль для недошлх самовбивців. Адже я мав таку практику. То я вислав експедицію на пошукування мумій до Єгипту. Мумій котів. Питаєте, на що мені придалося? В Лондоні познакомився я із одним репортером, щось в роді Галактіона Чіпки, бідний і добрий хлопчисько. Тримався засади, що як не зість, то буде голодний. Засада засадою але голодованне йому вже сприкрилося. Сидимо раз над Тамізою, поливаємо гвіски з содою, а я був тоді з фльотою, тай читаємо Таймза. Відколи п. Рудницький звернув нашу увагу на оповістки, читаю передівсім оповістки а передовиці опускаю зівсім, як неоригінальні.

„Єсть!“ гукнув я і второщив приятеля по плечу. „Нічого не ро-

зумію“, сказав Чіпка, по прочитанню оповістки, „до чого моглоби відноситися ваше „єсть“, висказане так ударно“. „Ось, недаром ви Чіпка, моя рада така, біжіть негайно, навіть не вирівнюючи рахунку на адресу і розвідайтеся гарненько про умовини і вертайте назад, а я за той час погляну в лексікон під словом мумія“. За дві години все було в порядку. Ми утворили сп'яку „а мета“ (дохід на половину). Я достарчив оборотного капіталу. За два місяці пильних пошукувань удалося нам найти дальші хідники печер у Бубастіс. Хідники творять там цілий непролазний лябіронт і треба було цілої нашої відваги, щоби туди запускатися. Нас тримала оригінальність! Відколи земля землею такого підприємства ще не було. Протягом місяця ми добули яких десять тисяч котів, не старших понад 2000

літ (це було застережене контрактом). Мумії були прегарно утримані і ми їх багато попродали до музеїв та всяким збирателям. Що покришилося, йшло до фабрики, що купувала їх по добрій ціні. Що то була за фабрика? Ні, ні, пане докторе, нині не маю уже ніяких промислових таємниць. То була першорядна фабрика красок. З мумій все одно, чи то був колись фараон, ексектор чи кіт, виробляла прегарну буру краску, яка ціниться на вагу золота. Добування мумій лучилося із небезпекою смерті, бо Араби з черги полювали на нас, уважаючи себе впрочім слушно за більше оправданих рабівників. Будь що будь я не дармував ніколи. Ба навіть, переханий кебом у Лондоні я найнявся у шпиталі за модель. Знаєте, пане докторе, моє горло так міцне та відпорне, що можна безкарно його зонду-

вати та вимірювати різними інструментами. Коли вибухла російсько-японська війна, я скоренько зібрав замовлення на шкелети і почимчикував на джонці до Китаю. Навербував маляйських розбишак і ми зібрали скоренько яких 1500 шкелетів. Більшу ціну мали кістки гарно прострілені а в таких якраз не було недостачі. Як ми їх переробляли? О цілком просто варили в китлах. Китайці налагоджували то незвичайно спритно і з таким замилуванням, що впакували раз до китла моїх трьох Маляйців, які їм особливо далися у знаки. Але коли хотіли ще й мене туди впакувати прийшлося взятися до Хинчаків остро. Я і два прочі Маляйці, кликали Хинчаків на дзюб джонки і одного по другім спокійно і з деякою торжественністю поручили їх акулам. Кождий перед купелею дізнав малого упусту крові від ножа

одного з Маляйців, так собі на пам'ятку. Коли я помітив, що надходить останній Хинчак після обох Маляйців у дорогу за Китайцями. Пане докторе, як бачу похитуєте головою і якби не мій стан, ви може би робили мені докори. Вірте мені, я не мав іншого вибору. Ми всі мали свою пайку в добичі. Коли відходив один, інші приймали це з задоволенням. Маляйці служили мені опорою проти Китайців і навідворот. Як не стало одних, інші могли цілком спокійно запровадити джонку до Сінгапура та передати товар агенту. Останній Китаєць і я, ми оба почували, що ми смертельні вороги. Китаєць усміхався приязно, коли я навіть на нього дуло свого револьвера та наказав положити свій ніж на помісті. Ми чергувалися при кермовім колесі. Коли Сінгапур став у виду, Китаєць попробував забити

мене ударом п'ястука. Але похований мабуть і пішов у море. Не ждав довго на свого рекіна. Чи кричав? Дійсно, якимось чином пригадую собі. Може зойкнув разок. Впрочім я не мав часу прислухатися, бо треба було вважати на просмик і перекиненне вітрильної жердки. Війна скінчилася. Шкелетів був такий надмір, що їх добування уже більше не оплачувалося. Я подався рішучо до Одеси, де знов закинув котвицю. Не потребую мабуть додавати, пане докторе, що я знов гостро захворів. Тим разом хвороба не називалася Гретою тільки Рожею, але була не менше різка і скоропостижна. Фунтики розлетілися, як розліталися марки, долари і карбованці. Я й сьогодні ще не збагнув, куди розіхалися мої грошенята. Очевидно, що з капіталом випарувала Рожа і я був би опинився у безвихіднім положен-

ню, якби не моя оригінальність, та роботязість. Так, так, пане докторе, то мене ви виратували від повішення на штахетах вашої вілли. Га, я також хотів жити тож мусів кілька разів повіситися. Тямлю як нині, як ви гарно крикнули своїм дзвінким барітоном: А гов, приятелю! Хто видів вішатися на штахетах, коли життя таке гарне! Ага, ви певно були по заручинах і з милосердя прямо присилювали мене взяти двісті карбованців. Тої ночі заокруглив я суму до тисячі монет. Нікому в Одесі не охота возитися із чужими трупами та цікавою поліцією. Навіть поліцмайстер волів дати рубля, щоб не потребувати підписувати рапорта. На Рождество народ у нас хоч до рани прикладай. Цей горівочкою потракував. „Пращай, братець, ти не старий, а вішатися й не пробуй, грішно“. Не журіться, пане докторе, вашу до-

помогу я вважав позичкою. Дуже прошу прийняти від мене спадщину. Це винагородить вас враз із процентами. А потім? Я знов поїхав у Європу. В Парижі найнявся до скакання з висоти п'ятсот до тисячі метрів з бальонів або літаків.

Фабрика хороноспадів платила добре. Лиш раз я мав прінціпіяльний спір. Було нас там двох підприємчивих людей. Ми оба були забезпечені. Але коли мій спільник переінівся у шницель, бо парасоль, що впрочім деколи буває, не отворився, товариство відмовило виплатити йому премію. Я догадався, що товариство й мені не виплатить, на випадок чогось подібного і взявся до творення небувалих на світі потворів. Ви вже, пане докторе, перестали навіть дивуватися. Це ще було найпростіще підприємство хоча рівнож дохідне.

як усі попередні і рівнож не принесло мені тривкого задоволення. Цілковита слухність, в мені мабуть циганська кров, що гонила мене з місця на місце по цілім світі. Чому я не пробував подорожі на бігун? Певно, що й це гарне підприємство але, вибачте, дуже скучне. Треба місяцями мерзнути, щоби дістатися до якоїсь там проблематичної точки, що навіть не тримається на однім місці. Ото ж що до потворів. Я зробив спілку з одним кушнірем, що теж немав поводження. Хотів уже мабуть зарізатися ножицями. Ми пильно взялися до праці. Наші потвори позшивані прегарно зі всяких шкір залюднили всі ярмарки та будуари дам, що люблять гидоту, а таких, як знаєте багато. Ми прийняли трьох помічників і все ще не могли настарчити. Почали вкінці робити гіпсові відливи наших передпото-

пових чудернаків навіть — для музеїв. Але тайна, яку знає п'ятох не є такою тайною. Гніздо запечатано, саме коли шершень сідав до блискавичного до Марсилії. З відтам стелилася дорога до Нью-Йорку Я скористав із нагоди. За десять днів сидів уже в Гобокен у „сальоні“ та попивав гвіски з содою. Я глибоко задумався. Мій мізок знов працював із цілою силою пари, щоби придумати яке нове, оригінальне підприємство. Але ж бо, пане докторе, вже тільки на світі придумано, а головно в Америці така конкуренція, що треба дійсно добре думати, щоби щось зліпити. Я переходив по черзі в гадках будову найвищої піраміди, добування, згущування і пересилку найкращого морського воздуха, канал під атлантийським океаном, воздушну пошту довкруги землі, радіо до Марса, скафандер до

підводних і воздушних подорожий, черевики зі сталевими пружинними зап'ятками, електричні гармати, літаки, торпеди, невідривні гудзики, ужиток кавчука до будови домів, переносених воздухом, коли помітив, що мої обидві руки опинилися сковані кайданками. Коло мене сиділа елегантно убрана пані, що всміхалася доволі симпатично.

„Мабуть не штука, закувати людину затоплену в гадках?“ сказав я, от щоби щось сказати.

„Не тяще закувати вас, коли ви не затоплені в гадках“, відповіла дама, причім в її очах я помітив деяку самопевність. Ця помітна черта самопевности, а головною самостійности подобалася мені дуже. Попри рішучість я помітив у її гарній стрункій поставі чимало жіночости.

„Місс Лінг“, сказав я дещо ущипливо, цим разом не заробите

сорок долярів, хіба, що зробимо інший інтерес.

„Думаєте, містер, що я помилилася?“ запитала пані Лінг, хоча мушу признати усміх не зник з її уст.

„Алеж, вибачте, я цього певний“, сказав я чемно. „Я не втік з ніякого воєнного корабля і мені дуже прикро, що не заробите своїх сорок долярів“.

„Дійсно прикро, джентльмен, надіюся, ви маєте при собі пашпорт?“

„Дуже мені прикро, що вимова все ще зраджує мене, що я чужинець, але коли увільните мою праву руку..“

„Кажете в правій кишени? Не турбуйтеся і дозвольте, що сама погляну?“

Ваша діловитість, — я хотів сказати недовірчивість, але поміркувався, що це прецінь належало

до її бізнесу і сказав діловитість, — приносить вам честь“.

Як помічаєте, пане докторе, вона не питала, звідки знаю як називається і чим займається. Про це писали всі часописи.

Коли сховала кайданки, сказала просто:

„Позвольте джентльмен, що запрошую вам обід?“

„Я якраз хотів вас просити про те саме!“

Ми міцно потрясли собі руки і вже не говорили про цілу подію ні словечка.

Я розказав їй дещо зі свого життя і ми скоро заключили спілку, якої мета була виловлювати дезертирів усіма способами. Ми мали поширити підприємство. Її ресорт остала пристань, мій так би сказати заграниця. Я ходив до адміраліції, де одержував описи дезертирів і їх світлини. Ми виучу-

вали всі признаки на память і виходили на лдві. Дезертири перебували найчастіше по шинках або як тільки мали нагоду виїздили на захід. Перша ловля була найобильніша, друга найнища, бо людина за той час успівала змінитися, особливо при роботі на фармах. Я шукав тільки таких дезертирів, за яких уряд назначив нагороду не менше 100 доларів. Ми не дармували ні хвилини. Не думайте, пане докторе, що ловля утїкачів то легка забавка. Даються завербувати звичайно нерозважли та зате сильні мов медведі юнаки, яким скоро надокучить залізна карність і стараються утікати.

Використовують усяку нагоду, щоби дістатися на землю. Але коли їх ловити ставлять опір, деколи йде борба на життє й смерть. Міс Едіт повчила мене про способи, ловлі. Коли я помітив людину, що

більше менше відповідала описовій старався я з нею ввійти в розмову, що звичайно не було тяжко, особливо при помочи чарочки гвіски. Коли сам не виговорився то вже по розмові можна було догадатися, що це за риба. Два рази мені лучилося узяти іншого. Але вже більшою хибою було взяти непричетного, бо це з правила коштувало кілька долярів. З початку передавав я усіх пізнаних поліції. Це не було практичне, бо треба було ділитися нагородою. Міс Едіт брала звичайно сама навіть найтяжчих хлопців. Медведі сковані йшли за нею як баранчики. В вільних хвилях впровадила мене Едита і в той спосіб. Вона також перебувала подібну еволюцію. Ця слаба з початку жінка прочитала оповістку Сушу-Кіно і пройшла цілий курс джію-джітсуя тоді ще цілковито немодного. Тільки крайня ви-

тривалість і завзяте дозволили їй витривати до кінця. Її малі ручки вмiли хватати з непереможньою силою. Кождий хоп провадив або в кайданки або до зломаної руки. В крайнім випадку найбільшого „ровді“ (забіяку) вмiла повалити ударом канта долоні в горло. Вже в короткім часі добула собі таку популярність, що мусіла перебиратися. Вкінці перебиралася за молодого хлопця. Але раз замість мене поїхала до Філядельфії, куди провадив слід одного втікача. То був тяжкий кусник з темним пройшлим. Ціна була висока. Не скажу, щоби я був мило заскочений, коли в короткім часі одержав від Едити листа:

„Дорогий друже!

Я забула вас повідомити, що я мужатка, а не вдова. Тяжкий кусник, якого я спіймала в Філядельфії, це якраз мій муж. Люблю його

і їдемо разом на захід. Надіюсь, що ви як були так і останете джентльменом.

Ваша Едита Янг, б. Лінг*.

Я остав джентльменом. Той Янг був одиноким утікачем який не тільки втік але й ще полонив страшну міс Лінг.

І мене потягнуло на захід. В Каліфорнії у Льюс Анджелес утворив лігу лікарів до поборювання усяких обманців, що напихали в народ свої обридливі масти, мікстури та порошки. Я підходив до таких знахорів, купував їх ліки і на собі доказував їх безхосеність а то й шкідливість. Справедливість в особі жандарма поступала опісля з ними по справедливости. Для доповнення мбїх географічних відо-

мостий пустився я у пѳдорож до-вкруги світа без сотика в кишени. Великий Океан проплив сам однісїнький в індийськїм човні з вітрилами як яль. Чердак був так критий, що ніякий гураган не в силі був затопити мого човника. Моє суденце трималося чудесно. Я заплив до Адену. Там човник розбився щасливо і я як матрос попав у Одесу де стрїнувсь із вами, пане докторе, в третє і то останнє.

Хто чим воює пане докторе. Не жалію нічого. Надививсь і на жив. Аж тепер порядно спічну. Внутрішний кровоток. Три дні. Ага! Будьте ласкаві вприсніть морфїй. Пів грама. Ні, ні, не хмартеся. Добре? Дуже, дуже дякую.

ЛІКАР

Лікар вернув саме із практики. Була третя година рано. Доктор був втомлений. Із втоми його хід був непевний і він ледви - ледви попав у широко отворені двері. Добре, що в його покою стояла широка софа, на яку радше звалився чим свідомо положився. З насолодою простягнув утомлене тіло.

— „І що це так мене розібрало? Новаківський пів літри руму, я пів літри коняку, Коренецький три пляшки вина, а на кінець шість чарочок палінки і дев'ять пляшечок пива. Ось і ціла практика. Здавалосьби нема від чого втомитись.

Гадки переривались і ломило на сон. Тіло так м'яко лежало на

вигідній софі. Ще хвилина і свідомість пірнула в море забуття.

Але лихі люди видобудуть лікаря навіть із дня моря. Не минуло й пів години, як лікар дав нурка, коли раптом при дверях задзвенькотів дзвінок. За першим разом не дійшов до свідомости мозку, але всетаки душа практика стрепенулася і почала поволі підніматися на поверхню моря. Ще кілька хвилин і філі голосових звуків дзвінка повинні стрінутися з мокрою душею, виринаючою із дна моря та стрепенути цілим тілом доктора.

На здоров'я! пробурчав крізь сон доктор, в якого уяві дзвонили чарочки. Але дзвенькіт чарочок чим раз душе вривався у свідомість

і коли Новаківський підняв високо випиту чарку та розторощив її дужим помахом до стола, „щоб ніхто більше із того скла не сповнив більш веселого тосту“ — лікаря душа стрінулася зі свідомістю в мозку його голови і він остаточно пробудився. Не міг уявити собі де це дзвонить: в його голові, вухах чи може ще деінде? Чи він дома? І в чий саме домі? Дзвонить коло входових дверей, дзеленькотить невтомно, не даючи свідомости розлучитися з душею, бо тоді тіло знов запалося у нірвані безпам'яття.

Лікар схопився на ноги. В приємній невгомно дзвонив електричний дзвінок. В голові гуділо і клекотало. Тіло тяжіло в напрямку до мягкой софи, почуття обв'язку, тручало тіло в напрямку дверей. Дзвінок замовк по очайдушних зусиллях. Це заставило лікаря зібратися зі силами. Йому

увялялося, що пацієнт, який так невтомно і ревно вибивав його зі сну може упав зімлілий або вмирає із вичерпання під його дверми. Лікар мав добре серце. Кинувся до дверей.

— Ратуйте пане доктор! бідкався непоказний чоловік, що стояв перед лікарем. — Дуже мені прикро, що мусів вас будити, пане доктор, але тяжкий випадок... Дуже добре, що застаю вас убраних. „Практика“, завважив доктор. Так, так, розумію, ви вернули від хорих, самопосвята, яка граничить із саможертвою. Дуже гарне свідомство. Тяжкий випадок, фякер чекає перед каменницею. Недалеко. Непритомність, болі голови, нудить із усіма наслідками. Дуже, дуже, тяжкий випадок. Я поштовий урядник. Вернув по нічній службі і в дома... розпука пане доктор. Дуже мені прикро, що мусів вас будити. Дуже добре, що ви убрані. Ми ось зараз“...

Лікар був дуже вдячний чоловікові, звязаному якимсь покищо неозначеним вузлом з пацієнтом, що не чекав на його відповіді.

Торба із аптечкою задля наглих випадків була під рукою. Сиділи в фякрі і тряслися нерівномірно. Чоловічок неспокійно кидався і падаючи в груди докторові важко зітхав :

— Нещастя, нещастя!

Доктора качало з ліва на право і на відвороті. Хоч як напружав свої гадки а ніяк не міг пригадати собі куди почав качатися на сам перід, на право чи на ліво. В хвили, коли рішучим напруженням волі пригадав собі з цілою певністю, що або на право або на ліво — фякер станув цілком несподівано і оба попали носами в передне сидження. Чоловічок заклопотано помагав докторові піднятися.

Сходи на другий поверх були

дуже необережні, що хвилини хотіли висмикнутися докторові з під ніг і скотитися у низ із страшним лоскотом і гармідером. Але побоювання доктора розсівав запопадливо чоловічок, що безупинно приговорював :

— Це вже ось тут, якраз тут. Доктор для удержання безнадійної поваги повторював теж :

— Практика, практика!

Перед дверима квартири чоловічок ще раз пожалів, що будив доктора, утишився, що доктор був убраний і зітхаючи : нещастя, нещастя, спровадив доктора до помешкання. В будуарі запах пахоців змішувався із іншими цілком буденними запахами до яких доктор, за час своєї обширної практики мав нагоду привикнути.

Благальним зором поручив чоловічок свою дружину опіці доктора і дискретно зник за дверима.

Випадок був дуже тяжкий. Всі ознаки вказували на холеру, тиф черевний, вагітність, одним словом на поважні внутрішні забурення. Холодний піт виступив на чолі доктора. Недужа виляла в доктора розкішні чорні очі. Її білі алябастрові руки розкинулися по червоній ківдрі, з природи мабуть рожеві уста були бліді як сніг на Гаврісанкарі, груди піднімалися неспокоїно. Її очі благально повернулися до лікаря.

Доктор почув підкрадання до дверей, і його напала фебра. Підняв руку до грудий і застогнав:

— Ах та п'ятика.

Хора схопила його за руку і дрожачими устами прошептала:

— Пане доктор, все що хочете, тільки не зрадьте мене перед чоловіком!

Дово, 20. 3. 1922.

Присвячую д-рові П. Ключкові.

ДОБУШЕВА РАКВА

Над Черемошем стояла пізна осінь. Приморозки вигнали геть усіх холерників. А було їх цього року досить. Відколи той пан з бородою (проф. Грушевський) поставив собі над самою рікою хати, дяк дав одну половину панови зі Львова, а до о. Волянського зіздилося чимало фамелії і не фамелії — все до Криворівні зіздилося доволі ботато з містів на свіжий люфт. Але бо тепер, коли вода Черемоша стала ясно зеленою і так прозорою, що кождої ночі ходив хтось понад рікою із лушнею і остями в пошукуванні за пстругом і головатицею, люфт був для звичайних смертельників за острый і от навіть уже від рана росив собі

дощик. Про то все подумав коршмар, коли вступив до коршми пан. Пан був правдивий. То не був учитель, ані почтар, ані з суду, бо тих коршмар знав добре!

„Доброго здоровля“, привитав пан чемно та сів коло порожнього стола і почав цікаво розглядатися. Коршма була як коршма: задимлена і брудна. Але видно, що той пан, то був правдивий пан, бо почав пильно приглядатися якомусь образови, що висів собі на стіні від бог зна коли, так, що вже нічого не було на ньому видно. Не був то образ у гоївському значінню, бо жидам образів не можна мати, хіба цісаря, тільки закон у гарному колісь орнаменті. Коли

пан приглянувся уже образowi, ка-
зав собі дати чарочку горівки, чаю,
яєць і хліб з маслом.

„Ну, ну“, сказав коршмар і пе-
реказав то все до кухні, „зараз
буде“.

Але як тільки пан вимовив сло-
во „горівка“, можна було помітити
в порожній, як здавалося, коршмі
деяке оживлення. Там у куті, за сто-
лом мусіло щось ожити, а навіть
ворухнутися, бо стіл дрібку заскри-
пів. Коли коршмар поставив чарку
на столі, оживлення почало степе-
нуватися: зза стола показала ся в в-
ця, а зглядно, як ствердив пан, не
вівця, а голова. Був навіть якийсь
слід очей, що впрочім було доволі
важко так точно означити. По дов-
ших студіях ствердив пан з вели-
кою певністю принайменше одно
око, друге було стало покрите по-
вікою. Найменше сумнівів, що до
свого істновання будив ніс, правди-

вий оказ свого гатунку. Коли пан
випив повагом горівку і поставив
чарку на столі, той ніс, а зглядно
носище видав одушевлений понюх
а голос проголосив вирок:

„Шабасівка!“

Коршмар із вродженою делі-
катністю приступив до задавання
звичайних питань, а хто? а звідки?
а пощо? а чи на довго? а може
обід? а може ще одна горівка? бо
прецінь холодно? а вчора було ще
так гарно!

З відповідий пана можна було
пізнати, що пан приїхав із Києва —
ага, ну, ну, то недалеко від Льво-
ва — помітив коршмар, — тепер їде
зі Львова, вже з тиждень ходить
по горах і збирає усякі старовинні
річи.

„Ну, що то мають бути за ста-
ровинні річи? — а прецінь і той
закон на стіні старовинний, дуже

старовинний, то можеби пан і його купили?

— Тоби треба блище оглянути, — сказав пан. Коли то ручні орнаменти, то може мати деяку музичну вартість.

„Ну, ну, кількоби пан дали?“

„Аж кажу вам, що не можу означити ціни. Не хочу і вас скривдити і себе.“

„Може пан дадуть п'ять ринських?“

„А ти, жиде, мавби сумління за того дранте та аж тільки брати? А бралоби тебе!“ вмішався до розмови присутній.

„Значить, ще не пропив голос“, подумав пан, але коршмар почувся ображений.

„А ти що тут маєш до гово-рення, ти Юрку Оковитний, забирайся звідси, бо й так не маєш уже ні шельюга! — Най його пан не слухають, то п'яниця, а я той образ

то вже за два ринські відступлю то вже моя остання ціна. Аби мені так добре було“.

„Хай буде два ринські“. Пан дав коршмареві гроші і зацікавився присутнім. Коршмар знав цілу його історію. То був колись заможний газда, але коли його жінка покинула. —

„Або вона мене покинула“, відізвався з кутка Юрко, „то я її покинув“.

„Най і так буде“, згодився коршмар, „прилапав жінку на молодій отаві з паничем Стасьом, тай от як Гуцул кинувся до бійки, щось там упарив жінці, але коли хотів і паничеві впарити, то панич не тільки що йому бук видер, але й самого так впарив, що Юрко око втратив“.

„Ба, пусто стало в хаті, що і не всидівби“.

„А відтоді ніяка робота його

не бралася, сидів і сидів у коршмі“, закінчив коршмар.

„А жінка?“ зацікавився пан.

„А що сука, сукою. Стала любаскою панича. Він їй хати поставив, ґрунтець дав“.

„А чимже ви тепер займаєтеся?“ запитав пан, коли коршмар на хвилину вийшов.

„То десь у полонинку скочу, то з дарабою піду, то в бутин, аби банку заробити, а про решту не дбаю“, відповів нерадо Юрко.

„Може випете і закусите“, попросив пан і підсунув Юркови чарку і хліб.

„О, за це красно дякую“. Юрко розговорився. „Гей, як я був молодий, то знали мене всі гори. І в війську служив і у Львові був“.

„То може були ви і в музеях, де всякі цікаві річі позбирані?“

„А може й був“.

„Бачите, я збираю такі всякі

старовинні річі. Якби ви мені по-могли, то я вам не поскупивби одної двох банок“.

„Ба, коли я вже старий став, ходити по кичерах не годен“, сказав хитро Юрко.

„Шкода, не вийшлоби то вам на шкоду“.

„Ба, але я мігби вам показати, де є газда, куди ще пани не заходили, ані той жид, ані той віддяка“.

Пан оставив тимчасом закуплений образ у коршмаря, як рівнож своєю валізку і оба пішли горі рікою, а потім на право горі невеличким поточком. Коли дійшли до місця, де вже стежка зверталася прямо на кичеру, показав Юрко напрям:

„Адіт, право у кичеру, а потім у правий бік звернете і знов прямо аж у поточину, а там уже побачите, бо то вже недалеко, а як поскорі-

те, то може на ніч вернете. А питайте за Николюком і не кажіть, що то я вас справив ід ньому“.

„Добре, добре“, сказав дослідник і пішов сам у гори, а задоволений Юрко вернув до коршми, де почав оглядати річи подорожника. Особливо подобалася йому бляшана шкарабушка, котрої довший час не знав як отворити. Дуже дивувало його, що там щось рухалося і шелестіло.

„Щоби то могло бути? запитав коршмаря.

„Лиши то, дурний Юрко, що ти маєш до панових річей заглядати, може там які ящірки, або вужі, то ще мені на хату вискочать, а потім що?“

Коршмар відібрав таємничу шкатулку і враз з іншими річами заніс до свого покою.

А пан тимчасово ішов тай ішов до гори, а потім поточиною, а по-

тім не видів нічого, аж стрінув якогось хлопця, що ловив у потічку слижі і пстружки руками попід каміння.

„А не знаєш, хлопче, де Николюк мешкає?“

„Ідіть право в низ“, сказав хлопець, „а там уже побачите!“

„Е, та я вже іду звідтам, а все-таки не побачив“, сказав пан.

„Ну, то ходіть, я вас справлю“. сказав радо хлопець.

Пішли знов над поточиною. Потічок шумів і біг скоренько в долини, якби хотів сказати:

Все вперед біжить,
До щіли стремить!

Принайменше дослідникови стояли ті слова в ухах, хоча був певний, що то не потічок уложив той віршик.

„А той Николюк“, говорив хло-

пець, „то мій дедьо і бе мене дуже, коли не сокочу маржини, або коли вівці дадуть менше молока“.

„А до школи ходиш?“

„Та аді ходжу, лиш що мене навчитіль звільняє, бо мені май-май далеко“.

Дослідник, що хотів досліджувати тайни природи, аж зачудувався, коли повернув у лісок, на який складалося лелви кілька смерічок. Ці смерічки росли довкруги гарної, але дуже вже чорної гуцульської хати.

„О туди, тут уже самі трапите“, сказав хлопець і додав ще на прашання: „А понад саджавку уважайте, щоби не поховзнутися і не впасти до тарасів“.

Хлопець побіг назад до своїх слижків, пстружків і овець а професор увійшов у хату. Хата була як звичайно на дві половини. На право від хоромів було видно кухню,

бо коло печі поралася газдиня.

„Слава Ісу“, привитав професор.

„Слава на віки“, відповіла перелякано газдиня, що видко не надіялася візити.

Професор увійшов і розглянувся. Для форми запитав ще, чи тут мешкє Николюк, а що відповідь мусіла бути потакуюча, тож сів на лавку, яку газдиня стерла наперед рукою, а потім запаскою. Над дверима помітив дослідник мисник, де находилася ціла оздоба хати, з десяти поливаних зелених у червоні когутики мисок.

Розмова не клеїлася. Дослідник розглядався пильно по хаті, а газдиня чим раз більше думала, що то прийшов злекуцийник фантувати якийсь невідомий, але незаплачений податок. Дивувалась тільки, чому не має урядової шапки і якої небудь верети. Рада булаби отже його як найскорше позбутися, але

боялася прямо запитати. Занепокоїлася ще більше, коли професор устав, підійшов до стола і взяв у руки велике як бохонець кругле пuzдерко, цвяховане срібним дротом і гарно різьблене. Раква була виточена з темно вишневого дерева, а по різьбі, а ще більше по році, вибитім на споді пізнав дослідник, що раква з тисового дерева і була виточена 1794 р. Коли дослідник чимраз пильніше приглядався ракві, газдині не стало вже відай терпцю, бо вибігла в хороми і гукнула на весь голос:

„Ива, аді здекутник, біг би го побив, ракву Добушеву тягне!“

Ці слова ще більше зацікавили дослідника. Отака раква булаби цінним набутком для музею товариства ім. Шевченка, або навіть музею у Києві. В хаті певно дістане ще кілька старосвіцьких пістолів, або мосяжних топірців, що теж

тмилиби часи Добуша. На довщі розважання не стало часу, бо з порога гукнув дужий голос:

„Пановьку, таже майте милосердія над християнином, таже я заплатив податок. Таже то дідова!“

„Не бійтеся газдо, я не здекутник, а професор зі Львова і не хочу вам нічого фантувати, тільки купити за гроші“.

На таке пояснення газда відразу змінив тон:

„Та ви собі на челядину нападаєте, тай грозите, тай фантувати беретесі! А рушайте мені з хати, тай ракву положіт, аби не пропала!“

Дослідник помітив відразу, що мусів занедбати якусь товариську форму. Вправді дальші переконання утихомирили дещо лютого Івана, оповів навіть історію ракви, з якої Добуш із бриндзю і яку мабуть зарік, бо ще дідо не казав

йому її отворити, аби в хаті що злого не сталося. Про продажу не хотів навіть згадувати, бо то ще дідова, старосвідка. Показав також багато мідним дрогом жировані пістолі, ще з крем'яними скалками і важкий топірець, якого мідяне вістря мало порядне загнення, чи не з бійки з ровтами гайдуків. Пістолети і топірець по довгих намовах і піднесеннях ціни перейшли остаточно в руки дослідника, але раква опиралася усім зусиллям. Дослідник відійшов з невеликою добичю, зійшов до села, переночував у Якібюшов, а на другий день поступив до коршми по закуплений образ.

Юрко Оковитний сидів уже на своїм засідженім місці і смакував чарчину з оковитою. Зацікавився вислідом експедиції. З жалем довідався, що Николюк ніяк не хотів відступити добушевої ракви.

„А то скупар“, сказав Юрко, „чи він знає, що то таке мазей?“

Професор завизав обережно образ, а Юрко, якому виходили вчерашні гроші, думав уперто над добуттем нових. Коли коршмар приніс зелену таємничу пушку і професор подумав голосно:

„Гм, треба буде їх мабуть випустити!“ — Юрко зацікавився знов:

„А кожд то пан хочуть випустити? Чи не щезника якого з тої шкарабуши?“

„Ні, щезника не маю ніякого, але сидить там від учера гарна веретільниця і дві ящірки, яких тільки тут можна подибати. Впроді мають там воздух, але що не маю охоти возитися із ними, то прийдеться їх мабуть випустити.“

Юра над чимось глибоко задумався: се було видно по тім, що ввлявив очи в одно місце. Повернув

голову аж тоді, коли професор уже майже виходив з коршми з пушкою в руках.

„Може, ще най пан почекають. Я не такий дурний, як Николук. Я в війську був, був у Львові, тай письмо знаю, тільки що от біда мене розпила, бодай їй добра не було. — Що дасте, пановьку, як вам тоту ракву принесу?“

„За сам труд дістанете дві банці“.

„Най буде, як кажете. Але ще позичте мені тої вашої шкарабушки. Ну, а тота жертва, що в ній сидит, то не дуже кусає?“

„То цілком невинні сотворіння. Навіть зубів не мають.“

„Як так, то добре. Але мусите зачекати аж до вечера“.

„Добре, буду чекати в Якібюка до вечера. Тай вже мабуть сьогодні нікуди не поїду“.

„А може би пан мали ще охо-

ту зайти до Матвійчука? І в нього є пістолета, тай пояси, тай лзьобні, тай ножі, денцівка, тай бербеничка різана, тай може ще що найдете, бо то був богач, що нечислені сороківці бербенищами в коморі заковував“.

„Кудиж до нього дорога?“

„Адіт, підіть у долини, перехопіть через бези і плайчиком право до Матвійчука“.

„Та, як право, то вже може якось туди доберуся“, зітхнув професор, що хоч не молодий, але любив по горах годити.

Юра обережно заховав шкарабушку під кожух, з яким не розлучався ні літом ні зимою і подався в гори в протилежнім напрямі. Коли дійшов до поточин, почав іти поволеньки аж доки не дійшов до потічка, в яким хлопець ловив слижі. Там заховався поміж смерічками, щоби добре розглянутися у по-

ложенню. Поволи дійшов до хати, так що міг бачити цілу середину. Помітив, що газдів не було дома: обоє вийшли до овець, бо з гори доходили їх голоси, скорий і тонкий газдині і грубий та повільний газди.

„Та я тобі голову зірву, та я тобі руки і ноги поломлю, ти злодію, ти гамзо, ти будеш вівці відпасати?“

„Кажи, де ти подів вівцю?“ гудів бас газди.

„Таж, бігме, вона дес тут, лиш що її не видко“, відповів плачливий голос хлопця.

„А ти тому белендючиш?“ скрипіла газдиня, „ти прояво, ти прогиро, таж тобі всі патла обскубаю“.

Юрко скоро забіг до хати, хопив ракву Добуша, відбив протичку, отворив кругле віко і обережно пересипав із пушки професора

усеньке гаде до ракви, ракву замкнув і поставив на кришках малая так, що за кожним рухом веретільниці вона самочинно хиталася. Вибіг скоренько з хати і пішов супокійно горі потоком, звідки було видно і газдів і хлопця. Положенне мусіло за той час заостритися, бо хлопець ревів як медведик, якому наступили на хвіст. Юрко глянув у поточину і побачив, як вівця, що тільки накоїла клопоту, спокійно паслася в густім малиннику над самим потоком. Схована за невеличким обривом лежала собі спокійненько, тож нічого дивного, що там ніхто за нею не шукав.

„А гов, Юро! гукнув бас газди, а не бачив де вівці?“

Юра вкусився за язик. Йому прийшла якась гадка до голови.

„А дежби? Чи я пастух? А ви на зиму в бутине підете, питав Абрумко“, загаїв розмову Юрко. Оба

газди пішли до хати, а газдиня і хлопешь пішли в сусідську хату шукати за згубою.

„Біду маю з хлопчіщем“, нарікав газда, „ані руш не хоче овець сокотити, торік медвідь одну відпас, а сьогодні знов нема одної, так якби її дідько свиснув“.

А гій, не при святих образах ка... жу... чи“, простогнав Юрко і видивився на ракву, що хиталася на всі боки.

„А... то... що?“ простогнав і собі газда тай очі витріщив і рот забув примкнути.

„Не ма мой щезника, бо..“ Раква ще й до стола стукнулася і зробила рух начеби хотіла на землю зі стола скотитися. Оба кинулися із хати і опинилися над потічком. Юрко раз пораз хрестився і голосно змовляв отчеш, газда цокотів зубами і довший час не знав що говорити.

„Аді, аді, знов щезник, показався, у білу днину. Тогід комін завалив... скомлів газда.“

„Ба, але що тепер зробимо?“ замітив Юрко. „Йдіт до попа, най хату світит.“

„Йойой, головонько моя, таже то пів днини в село, а як попа нема, то й до завтра до хати не йди, йойой, що я зроблю?“

„Ба, підіть тай киньте де ракву з тим, Юрко три рази перехрестився, у псточину“.

„Я мавби йти в хату і руками щезника брати?“ аж стрепенувся газда. Знов його вдарила пропасниця. „Йойой, пропаду, аді на слоті. Ще вчера якіс холерник приходив, тай за ракву питав“.

„Може то сам щезник по своє приходив?“ — піддав Юрко.

„Не инак воно буде“, згоджувався газда. „Ба, Юро, таже ми приятелі, аді в тебе ні хати ні мар-

жини, що тобі той зробит, йди в хату тай бери ракву тай мечи яде хоч, а хоч, до попа неси“.

„А гі! То я би мав тобі своїми руками вогонь виймати?“ Кинувся Юрко, обурений таким предложенням“.

„Та же видиш, не хочу даром, успокоював його газда, дам тобі дві банці, тай ще вівцю, як найдеся“, додав поквално, коли помітив рішучий рух руки Юрка.

Юрко виконав менше рішучий рух.

„Тай бербеницу бриндзі“, не попускав газда.

Юрко мяк очевидячки.

„Тай нові гачі“.

Юрко пустився до хати, але по кількох кроках спинився, „мой, таже то зі щезником справа!“

„Тай ще три банці!“ — кинув атутот газда.

„А бігме?“ — запитав лагідно Юрко.

„Аді, братчику, хрест святий на мене!“

Юрко рішучо посунув до хати, появився небавом із обрусом у руках, у яким крім ракви був і будз і малай і бербенички з маслом, взагалі все, що тоді було на столі,

Щирі подяки провозидили Юрка, що відважно ніс щезника і провадив свою вівцю, що прийшла сама до газди, як тільки нечистий опустив хату.

Обі сторони були задоволені з інтересу. Ба, не тільки дві, а навіть усі туг, бо професор повіз із собою дорогоцінну памятку по Довбушеви. На всі питання професора, як Юрі вдалося вихитрити ракву, відповідав Юрко хитрим усміхом і не хотів сказати ні словечка.

„Вамби то й так не допомгло“. Жид трохи сміявся із Юрка, що так дешево продав ракву, але нарік довідався Юрко, що професор відступив жидівський образ до фран-

цуського музея за п'ятьсот корон і тоді прийшла на нього черга посміятися з жида.

Буськ, 10. VII. 1924.

«ЗИЗ»

ЖУРНАЛ САТИРИ Й ГУМОРУ, ОДИНОКИЙ В ТІМ
РОДІ. НЕМА БІЛЬШЕ НА ЗАХ. ЗЕМЛЯХ УКРАЇНИ.

ВИХОДИТЬ 2 РАЗИ В МІСЯЦЬ.
ЧВЕРТЬ-РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА 3·50 ЗОЛ.

ЖУРНАЛ ПОВНИЙ ІЛЮСТРАЦІЙ НАЙВИЗНАТНІЩИХ
НАШИХ ГРАФІКІВ, СМІХОВИНОК ТА САТИРИ НАЙБІЛЬ-
:: ШИХ НАШИХ ГУМОРИСТІВ І САТИРИКІВ. ::

Адреса: „ЗИЗ“, Львів, вул. Руська ч. 18.

„ШЛЯХ ВЕЛИТНІВ“

НАДЗВИЧАЙНО ЗАЙМАЮЧА І ПОУЧАЮЧА ПОВІСТЬ З ІРЛЯНДСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Ціна оправленого примірника 4 золоті.

Ціна брошурованого примірн. 3 золоті.

Висилає:

„НОВИЙ ЧАС“, ЛЬВІВ, ВУЛ. РУСЬКА Ч. 18.

„ЧЕРВОНА КАЛИНА“

КООПЕРАТИВНА НАКЛАДНЯ КНИЖОК
З НАШОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

ВИДАЄ ПОСТІЙНО ДУЖЕ ГАРНІ КАЛЕНДАРИ, КАЛЕН-
ДАРЦІ І КНИЖКИ. МАЄ НА СКЛАДІ ВСЯКОГО РОДУ
КНИЖКИ ЯК КРАЄВІ ТАК І ЗАГРАНИЧНІ ПО ПРИ-
СТУПНИХ ЦІНАХ. ВСІ КНИЖКИ ДАЄ НА МІСЯЧНІ
СПЛАТИ. — ДЛЯ ВІДПРОДАВЦІВ ВЕЛИКИЙ ОПУСТ.

ЖАДАЙТЕ КАТАЛЬОГІВ!

АДРЕСА:

„ЧЕРВОНА КАЛИНА“, ЛЬВІВ, РУСЬКА Ч. 18.

„Літературно-науковий Вістник“

місячник літератури, науки й суспільного життя,
виходить книжками в обемі 6 аркушів друку і містить
оригінальну й перекладну белетристику — повісті,
оповідання, драми, поезії, статті з української історії,
літератури, національної економії, мистецтва, науки
й суспільно політичного життя, критику й бібліографію.

Редакція : вул. Чарнецького ч. 24. Адміністрація : вул.
Руська 18, 1. пов. Всякі письма, рукописи, книжки й перед-
плату висилати тудиж на адресу Володимира Гнатюка,
вул. Чарнецького ч. 24.

Ціна книжки 2 золоті.

Конто в Зем. Банку Гіпот. у Львові. Конто в П. К. О. ч. 152558.

Читайте!

Передплачуйте!

„НОВИЙ ЧАС“

ОДИНОКИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ ПОПУЛЯРНИЙ
ПОЛІТИЧНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ ЧАСОПИС
НА ЗАХІДНИХ ЗЕМЛЯХ УКРАЇНИ. ПРИНО-
СИТЬ НАЙБІЛЬШЕ ВІДОМОСТЕЙ З ЦІЛОГО
СВІТА. ПОМІЩУЄ СТАТТІ НА ТЕМИ СІЛЬ-
СЬКОГО ГОСПОДАРСТВА. ВИХОДИТЬ 2 РАЗИ
В ТИЖДЕНЬ НА 12 СТОРІН ДРУКУ. — МІ-
:: СЯЧНА ПЕРЕДПЛАТА 2 ЗОЛ. ::

Адреса : „НОВИЙ ЧАС“, Львів, вул. Руська ч. 18.
РАЗ В МІСЯЦЬ ІЛЮСТРОВАННИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ДОДАТОК.